

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Barbara Majovská

**Právní režim ochrany biodiverzity mořského
dna za hranicemi národní jurisdikce**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Karolína Žáková, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 8. 2017

Rozsah práce: 124 188 znaků

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 9. 2017

Bc. Barbara Majovská

Děkuji vedoucí své diplomové práce JUDr. Karolině Žákové, Ph.D. za ochotu vést mou diplomovou práci, vstřícný přístup, cenné rady a v neposlední řadě také za zájem k právu životního prostředí, který jsem díky němu našla.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Vymezení základních pojmů spojených s biodiverzitou mořského dna	10
2.1	Pojem biodiverzity	10
2.1.1	Druhová rozmanitost.....	11
2.1.2	Genetická rozmanitost.....	12
2.1.3	Ekosystémová rozmanitost	13
2.2	Význam a hodnota biodiverzity	14
2.2.1	Ekonomický přístup	14
2.2.2	Etický přístup	16
2.3	Mořské dno	18
2.3.1	Biodiverzita mořského dna	19
3	Právní režim ochrany mořského dna a biodiverzity mořského dna	23
3.1	Úmluva OSN o mořském právu.....	25
3.1.1	Důsledky režimu společného dědictví lidstva.....	26
3.1.2	Ochrana mořského prostředí v Oblasti mořského dna	27
3.1.3	Úloha Úřadu pro mořské dno.....	29
3.1.4	Úloha států	31
3.2	Úmluva o biologické rozmanitosti.....	37
3.3	Ostatní mezinárodní smlouvy globálního charakteru	40
3.3.1	CITES.....	40
3.3.2	Dohoda o rybích hejnech	41
3.3.3	Směrnice FAO.....	42
3.4	Principy práva životního prostředí.....	42
3.4.1	Princip předběžné opatrnosti.....	43
3.4.2	Ekosystémový přístup k ochraně	44
3.4.3	Mezinárodní spolupráce	46

3.5	Shrnutí významu současných právních nástrojů.....	47
4	Současná diskuze a příprava nového nástroje ochrany	51
4.1	Práce na novém nástroji ochrany na půdě OSN	52
4.1.1	Hodnocení návrhu nového právního nástroje	53
4.1.2	Oblasti vyžadující další diskuzi	58
5	Závěr.....	60
	Použité prameny a literatura	64
	Anotace	69
	Abstract.....	71

1 Úvod

Mořské dno bylo dlouho dobu pro člověka nedostupné a opředené mnoha legendami, od řecké mytologie o Poseidonovi k moderním legendám o Krakenovi. Protože vývoj techniky na začátku 19. století umožnil počátek vědeckého zkoumání mořského dna, zvýšil se zájem o tuto neprobádanou oblast. V letech 1841 a 1842 britský přírodovědec Edward Forbes zkoumal botaniku, zoologii a geografii ve středomoří. V roce 1843 vydal zprávu o Egejském moři, ve které tvrdil, že pod hloubkou 300 sáhů (550 metrů) se nenachází žádný život. Tato jeho hypotéza byla vyvrácena až o několik let později. V roce 1860 britský biolog George Charles Wallich objevil několik hvězdic v hloubce 1260 sáhů (2300 metrů). Ve stejném roce bylo objeveno několik nových živočišných druhů při opravách mořského kabelu ve Středozemním moři. Za skutečný počátek hlubokomořského bádání se považuje expedice Challenger z let 1873 až 1876. Wyville Thomson se svou posádkou na lodi HMS Challenger zkoumal mořské dno v hloubkách až 8 000 metrů a objevil 4 000 nových druhů organismů.

S rozvojem technologií se průzkum dále rozvíjel. Objevování prostředí mořského dna během 20. století můžeme kvůli své nedostupnosti porovnat s dobýváním vesmíru. Dalšími významným milníkem byl rok 1960. Batyskaf Trieste s posádkou dvou mužů poprvé dosáhl nejhlubšího místa v oceánu, dna Mariánského příkopu v hloubce 11 000 metrů. V této době se vědci stále domnívali, že naprostá absence světla v těchto hloubkách představuje překážku plnému rozvoji života. Tím ale vědci značně podcenili schopnosti organismů na Zemi. V únoru 1977 ponorka Alvin během své expedice vedené americkým oceánografem Robertem Ballardem objevila hlubokomořské hydrotermální vývěry v okolí souostroví Galapágy. Kolem nich objevili skutečnou oázu života.

I když stupeň zkoumání oceánů se zdaleka neblíží lidským znalostem o pevnině, vnímání oceánského dna se radikálně proměnilo. Není to jednolitá pustina bez života, ale oblast bohatá na minerály a domov mnoha druhů živočichů a rostlin.

Naše znalosti ale stále nejsou dostatečné a oceánské dno je i kvůli tomu velmi zranitelné.

Oceánské dno představuje velkou část zemského povrchu. Jeho rozloha je 326 000 000 km², tj. 70 % povrchu Země. Průměrná hloubka oceánu je 3 800 metrů. Mořské dno se dnes stalo cílem komerčních aktivit. Jde zejména o těžbu minerálů, hlubokomořský rybolov a bioprospekci (zkoumání zdrojů pro izolaci významných látek). Při případné regulaci hlubokomořských činností nesmíme zapomenout, že tyto ekosystémy a jejich vnitřní závislosti nám jsou stále neznámé a přílišná aktivita může vést k jejich zničení. V roce 1956 se konala první Konference OSN o mořském právu, kde byly přijaty první mezinárodní úmluvy o této oblasti. Druhá konference v roce 1960 nepřinesla žádné nové právní nástroje. Třetí Konference OSN o mořském právu trvala od roku 1973 do roku 1982. V roce 1982 byla přijata Úmluva OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea*, Úmluva UNCLOS), která je v současnosti hlavním právním nástrojem ochrany mořského dna. Tato Úmluva vymezuje oblast mořského dna za hranicemi národní jurisdikce a stanovuje základní pravidla hlubokomořské aktivity. Úmluva zejména definuje tzv. Oblast, tedy mořské dno, které není podřízeno suverenitě nebo exkluzivním právům státu. Úmluva obsahuje také definice volného moře, tedy vodního sloupce nad mořským dnem, ve kterém se vyskytuje řada živočichů. Tím, že Úmluva stanovuje dva odlišné systémy pro Oblast a volné moře, není řádně zajištěna ochrana biodiverzity mořského dna.

Cílem této práce je analyzovat současné právní nástroje ochrany biodiverzity mořského dna za hranicemi národní jurisdikce. Zabývám se otázkami, jak zajistit ochranu biodiverzity mořského dna za hranicemi národní jurisdikce, jak můžeme sladit biologické a ekologické požadavky tohoto unikátního a komplexního prostředí a aplikovat právní nástroje ve stávající podobě a rozlišovat mezi živými a nerostnými zdroji, zda jsou současné právní nástroje dostačující a vhodné a pokud ne, zda by mělo uvažovat o reformě mořského práva přijetím nové mezinárodní smlouvy, nebo postačí přezkum, úpravy a řádné provádění současných nástrojů. Dále se zabývám návrhem na budoucí právní úpravu této problematiky, který hodnotím, vytyčím hlavní body, problémy, shody a neshody v názorech zúčastněných stran.

Základem mé práce je analytický přístup s použitím logické, jazykové a historické metody. Podkladem mi byla řada primárních dokumentů, zejména mezinárodněprávní povahy. Dále důsledně analyzuji sekundární literaturu k tomuto tématu.

Práce je rozdělena na tři základní části. První obsahuje úvod do této problematiky a věnuji se v ní vysvětlení základních pojmů. Zabývám se pojmem biodiverzity, významem biodiverzity mořského dna a formami jejího ohrožení. V druhé části analyzuji současné mezinárodní právní nástroje ochrany biodiverzity mořského dna a jejich vývoj, tedy Úmluvu OSN o mořském právu, Úmluvu o biologické rozmanitosti, další významné mezinárodní smlouvy a principy práva životního prostředí. Třetí část shrnuje aktuální diskuzi a práci na novém právním nástroji ochrany. Ke shrnutí návrhu nového právního nástroje přidávám svá hodnocení a doporučení. V závěru diplomové práce shrnuji základní poznatky a zamýšlím se nad dalším možným vývojem této problematiky.

2 Vymezení základních pojmů spojených s biodiverzitou mořského dna

Před posouzením a hodnocením právního režimu mezinárodní ochrany mořského dna je nutné nejdříve vysvětlit a popsat pojem biodiverzity, její význam a přínos. V části 2.1 a 2.2 je vysvětlena obecná platnost biodiverzity pro zkoumání všech druhů ekosystémů a v části 2.3 se zaměřím na specifika mořského dna a také na jeho význam ekologický, ekonomický a sociální.

2.1 Pojem biodiverzity

Definovat biodiverzitu není jednoduché. Ekosystémový přístup k ochraně přírody a ochrana biodiverzity je bezpochyby jedním z trendů současného práva životního prostředí. Biodiverzita neboli biologická rozmanitost se jako koncept objevila poprvé v 70. letech minulého století. Světová charta přírody (*World Charter for Nature*)¹ nepoužívá ještě pojem biodiverzity, ale její obsah je již zde definován. V části Obecné zásady, v čl. 2 se uvádí: "*Genetická životaschopnost na Zemi nesmí být ohrožena; úrovně populací všech forem života, volně žijících i domestikovaných, musí být přinejmenším dostačující pro jejich přežití, za tímto účelem musí být chráněna nezbytná stanoviště.*" V čl. 3 se dodává: "*Všechny oblasti Země, na souši i na moři, musí být předmětem těchto principů ochrany; zvláštní ochrana musí být poskytnuta jedinečným oblastem, reprezentativním vzorkům všech druhů ekosystémů a místům výskytu vzácných nebo ohrožených druhů.*" Charta přírody není závazným právním dokumentem, obsahuje již ale některé důležité principy, kromě ochrany biodiverzity i princip udržitelného rozvoje v čl. 4.

Definici biodiverzity najdeme například v Úmluvě o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological diversity*, Úmluva BD)². Je to rámcová úmluva a do jisté míry kodifikace právní úpravy ochrany biologické diverzity. Úmluva byla přijata v

---

¹ Charta byla přijata Valným shromážděním 28. října 1982 rezolucí č. A/RES/37/7.

² České znění Úmluvy viz Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 134/1999 Sb.

roce 1992 na Summitu Země v Rio de Janeiru³. V čl. 2 se uvádí: "*Biodiverzita (biologická rozmanitost) znamená variabilitu všech žijících organismů včetně, mezi jinými, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy a diverzitu ekosystémů.*"

Biodiverzita tedy i podle těchto několika legálních definic znamená rozmanitost na mnoha úrovních. Biodiverzitu je ale třeba chápat také jako sociální, ekonomický a politický konstrukt založený na blízkých interakcích s lidskými společnostmi⁴. Biodiverzita může být také chápána jako souhrn toků informací, hmoty a energie ve vztahu k dynamickým procesům na různých místech v prostoru a čase⁵. Nicméně, pro účely právních závazných dokumentů nelze používat abstraktní, někdy až filosofické definice. Proto, jak bylo výše ukázáno na vymezení tohoto pojmu, je "rozmanitost života na Zemi" doplňována výčtem úrovní, na nichž se projevuje. Nejčastěji je to rozmanitost druhová, genetická a ekosystémová. Druhová rozmanitost zahrnuje všechny druhy žijící na Zemi, včetně jednobuněčných organismů, jako jsou bakterie nebo prvoci, a také vícebuněčné organismy (rostliny, houby, řasy a živočichové). Genetická rozmanitost je genová rozdílnost uvnitř jednotlivého druhů, ať už mezi více jedinci uvnitř každé populace, nebo mezi populacemi jednoho druhu, které jsou geograficky odděleny. Ekosystémová rozmanitost zahrnuje různé biologické organizace v interakci s chemickým a fyzickým životním prostředím skrz toky hmoty a energie⁶.

2.1.1 Druhová rozmanitost

Druhová rozmanitost je asi nejviditelnějším projevem rozmanitosti života na Zemi. Zahrnuje všechny druhy žijící na Zemi a tvořící biocenózu neboli společenstvo

---

³ Dalšími dokumenty přijatými na této konferenci byly: Deklarace Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Agenda 21, Zásady obhospodařování lesů, Rámcová úmluva o změně klimatu a Úmluva OSN o boji proti desertifikaci.

⁴ Point de vue de Jacques Blondel : Qu'est-ce que la biodiversité ?, *CNRS/sagascience* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z:

http://www.cnrs.fr/cw/dossiers/dosbiodiv/index.php?pid=decouv_chapA&savoir_id=savoir_a1_3

⁵ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012. *Biologie de la conservation: cours et applications*. Paris: Dunod, s. 20.

⁶ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s. 20.

druhů⁷. Vznik nového druhu je velmi dlouhý proces, který trvá po stovky až tisíce generací. Evoluce vedoucí ke vzniku nového rodu nebo čeledi je proces ještě pomalejší, trvající stovky tisíc až miliony let. Na druhou stranu, lidská činnost může vést k zániku druhu, vyvíjejícího se přírodním dlouhým procesem, během několika desítek let.

Sledovat úbytek druhů ovšem není jednoduché. A to zejména z důvodu, že není možné objevit a zaznamenat všechny druhy organismů žijících na Zemi. Dle odhadů bylo popsáno jedno procento až jedna třetina druhů. Každoročně jsou objeveny desítky tisíc nových druhů, ale ani tento na první pohled vysoký nárůst není dostačující. I tak slouží úbytek druhů jako nejjednodušší ilustrace významu a krize biodiverzity, která je sama o sobě do jisté míry abstraktním pojmem.

2.1.2 Genetická rozmanitost

Genetická rozmanitost neboli rozmanitost v rámci druhů, je často ovlivněna reprodukčním chováním jedinců uvnitř populace. Populace je skupina jedinců stejného druhu, kteří na jednom místě v čase a prostoru mají více kontaktů, výměn a interakcí mezi sebou než s jakýmkoli jedincem patřícím do jiné skupiny. Genetická rozmanitost je výsledkem rozdílnosti sekvence DNA, která je nosičem genetické informace, genu. Genetická rozmanitost roste díky procesu genetické rekombinace a mutace při reprodukci organismů. Genetické variace uvnitř druhu jsou důležité, neboť umožňují druhu se adaptovat na změny životního prostředí⁸. Genetická rozmanitost je důležitá také v procesu genetické modifikace kultivovaných rostlin (rýže, brambory, pšenice atd.) a domestikovaných živočichů (drůbež, skot atd.), na kterých je závislá lidská obživa⁹. Její zkoumání nám také umožňuje poznat rozdíly mezi jednotlivými organismy, druhy i populacemi.

---

⁷ Druh je taxonomickou jednotkou, která má za cíl rozlišovat jedince podle určitých kritérií. Druh je někdy vnímán jako základní stupeň taxonomie.

⁸ Vzácné druhy mají častěji slabší genetickou variaci než druhy více rozšířené. Kvůli tomu jsou více ohroženy vyhoubením při změně podmínek života.

⁹ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s. 26.

2.1.3 Ekosystémová rozmanitost

Různé ekosystémy¹⁰ a rozmanité fyzikální podmínky v krajině jsou viditelné všude okolo nás. Pokud se procházíme krajinou, mění se mnoho podmínek, které ovlivňují druhy přítomné v každém typu krajiny. Mezi tyto fyzikální podmínky patří typ půdy, teplota, množství srážek a další. Krajina rozhodně není stálá, je to dynamická složka přírody, která se vyvíjí podle změn fyzikálních a biologických podmínek životního prostředí. Charakteristika ekosystému je poté odvislá od mnoha procesů, koloběhu vody, potravního řetězce i způsobu pohlcování energie. Fyzikální vlastnosti vody, jako proudění, průzračnost, ale i chemické vlastnosti, teplota a hloubka, ovlivňují charakteristiku druhů žijících ve vodních ekosystémech. Na druhou stranu i společenství druhů může ovlivnit fyzikální podmínky životního prostředí. V mořském prostředí například tzv. chalužové lesy¹¹ a korálové útesy mohou mít vliv na místní teplotu a proudění. Uvnitř společenství mají různé druhy různé požadavky na potravu, svůj úkryt, typ půdy, teplotu vody a další. Každý druh může zmenšit nebo zvětšit velikost populace či její složení.

Rozmanitost ekosystémů neznamena jejich čistý součet. Navíc ekosystémy neexistují od sebe odděleně, ale prolínají se mezi sebou. Tento funkční aspekt biodiverzity znamená tedy rozmanitost ekologických vztahů a procesů a jejich evoluci v čase¹².

---

¹⁰ Pro definice ekosystému srovnej PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s. 27.: Společenství (communauté) je tvořeno souhrnem druhů, které se vyskytují na určitém místě, stejně tak i vztahy mezi těmito druhy. Dohromady toto společenství organismů spolu s fyzicko-chemickým prostředím, kde se vyskytuje, tvoří ekosystém.

Čl. 2 Úmluvy CBD: dynamický komplex společenství mikroorganismů, rostlin a živočichů a jejich neživého prostředí působící ve vzájemných vazbách jako funkční jednotka.

§ 3 zák. č. 17/1992 Sb., o životním prostředí: Ekosystém je funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.

¹¹ Podmořské porosty chaluž měřící od jednoho po několik desítek metrů.

¹² ŽÁKOVSKÁ, Karolina, 2010. *Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, s. 21.

2.2 Význam a hodnota biodiverzity

Je třeba si uvědomit, že biodiverzita je extrémně hodnotná a vzácná a v jistém smyslu nezbytná pro lidský život. Znamý britský přírodovědec Sir David Attenborough to vyjádřil slovy: „*Rozsah biodiverzity je to, o co se musíme starat jako o celek, ne jenom o jednu nebo dvě hvězdy*“ (*It is that range of biodiversity that we must care for - the whole thing - rather than just one or two stars*).¹³ Často si neumíme představit, co ve skutečnosti ztrácíme úbytkem biodiverzity. Proč se starat o ztrátu jednoho druhu, společenství, ekosystému? Pro zachycení a zhodnocení významu biodiverzity je třeba použít přístupy nejen ekologické, ale i filosofické, etické, ekonomické a sociologické¹⁴.

2.2.1 Ekonomický přístup

Většina degradace životního prostředí je způsobena ekonomickými aktivitami v širokém slova smyslu. Některé druhy organismů jsou nadužívány, použité vody jsou vypouštěny do řek, půdy špatné kvality jsou zkulturnovány pro krátkodobé zisky. Pro regulaci různých ekonomických aktivit je proto nejužitečnější určit ekonomickou hodnotu biodiverzity¹⁵. Zjistit ekonomickou hodnotu biodiverzity můžeme na několika úrovních: tržní hodnota zdrojů, hodnota nevyužitých zdrojů v jejich přirozeném prostředí, nebo budoucí hodnota zdrojů. Užitím jiného měřítka můžeme ekonomickou hodnotu zjistit podle součtu hodnoty užívání (přímého a nepřímého a hodnoty budoucích možností) a hodnoty ne-užívání (existence)¹⁶.

Hodnotu přímého užívání můžeme dále rozdělit na hodnotu konzumace a na hodnotu produkce. Hodnota konzumace představuje sumu, kterou by bylo potřeba zaplatit za produkty, pokud by nebyly dostupné lokálně. Takovými produkty mohou být zvířata, ovoce, zelenina nebo palivové či stavební dřevo a další. A protože nejsou nakupovány, ani prodávány, nefigurují v hrubém domácím produktu. Jejich hodnota

---

¹³ Sir David Attenborough pro pořad BBC State of the Planet.

¹⁴ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s. 45.

¹⁵ Zahrnutím environmentálních nákladů do ekonomických transakcí se zabývá ekologická ekonomie, která využívá postupů a závěrů ekonomie, přírodních věd, ekologie a politické vědy.

¹⁶ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s. 53.

ale není rozhodně zanedbatelná. Navíc zhruba 80 % rozvojového světa¹⁷ se stále spoléhá na přírodní medicínu. Hodnotu produkce také není jednoduché určit. V zásadě můžeme použít dvě základní metody: rozdíl ceny zaplacené při prvním prodeji a nákladů, nebo cenu při prodeji finálního produktu. Tyto dvě metody mohou vytvářet znační rozdíly při oceňování. Příkladem může být africké dřevo používané na výrobu vysoce kvalitních hudebních nástrojů. Nákup dřeva představuje pouze zlomek konečné ceny. Určit hodnotu tohoto produktu tak představuje zásadní problém pro ekologickou ekonomii¹⁸.

Hodnoty nepřímého používání ekosystémů představují některé environmentální procesy nebo ekosystémové služby, které přinášejí ekonomické výhody v současnosti i do budoucna, aniž by ekosystém byl vyčerpán nebo zničen¹⁹. Nejsou to ale služby a výrobky v klasickém ekonomickém smyslu, nefigurují proto ve statistikách hrubého domácího produktu. Pokud by ale ekosystémy tyto funkce neplnily, náhradní řešení by stálo místní populaci nemalé náklady. Mezi ekonomy však nepanuje shoda na metodách výpočtu a vůbec na jeho nutnosti²⁰. Mezi tyto procesy a funkce patří například: fotosyntéza rostlin a řas, vliv na cyklus vody, zadržování vody během období dešťů a její postupné uvolňování během období sucha, čištění vody, regulace klimatických podmínek na místní, regionální i světové úrovni, vytváření kyslíku nebo opylování rostlin.

Dalšími činnostmi, které vytvářejí ekonomickou hodnotu, ale biodiverzitu využívají jen pasivně, jsou turistika, fotografování nebo sledování ptáků. Obecně to lze nazvat hodnotou z požitku²¹. Na druhou stranu, větší množství turistů může přispět

---

¹⁷ SHANLEY, Patricia a Leda LUZ, 2003. The Impacts of Forest Degradation on Medicinal Plant Use and Implications for Health Care in Eastern Amazonia. *BioScience* [online]. **53**(6), 573 [cit. 2017-04-06]. DOI: 10.1641/0006-3568(2003)053[0573:tiofdo]2.0.co;2. ISSN 00063568. Dostupné z: <http://www.bioone.org/doi/pdf/10.1641/0006-3568%282003%29053%5B0573%3ATIOFDO%5D2.0.CO%3B2>

¹⁸ PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012, op. cit., s.57.

¹⁹ To představuje zároveň i ekologický význam biodiverzity.

²⁰ PETERSON, Markus J., Damon M. HALL, Andrea M. FELDPAUSCH-PARKER a Tarla Rai PETERSON, 2010. Obscuring Ecosystem Function with Application of the Ecosystem Services Concept. *Conservation Biology* [online]. **24**(1), 113-119 [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.1111/j.1523-1739.2009.01305.x. ISSN 08888892. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1523-1739.2009.01305.x/full>

²¹ Národní parky Spojených států amerických navštíví ročně 350 milionů lidí. Tito nijak nekonzumují přírodu, ale utratí až 4 miliardy dolarů za dopravu, ubytování, jídlo a vybavení. Viz Groom et al. 2006 *Principles of Conservation Biology*.

k degradaci biodiverzity přímo (chození mimo vyhrazené chodníky) či nepřímo (větší spotřeba palivového dřeva).

V dlouhodobějším měřítku představuje biodiverzita potenciální ekonomickou výhodu. Potřeby lidstva se mění a v budoucnu může biodiverzita pomoci odpovědět na potřeby nové. Genetické modifikování rostlin a živočichů závisí často na genetické biodiverzitě, na nalezení nové genetické variace. Toto genetické modifikování neumožňuje jen zvýšení produkce, ale i zlepšení kvality a zvýšení rezistence vůči nemocem. V minulosti byli rostliny a živočichové sbíráni tam, kde byli volně přístupní, často v rozvojových státech. Toto „biopirátství“ probíhalo často pod hlavičkou farmaceutických společností z vyspělých zemí. Nabízí se tedy otázka, komu patří obchodní práva k biodiverzitě. K takovým případům docházelo na území suverénního státu. Na mořském dně za hranicemi národní jurisdikce je tento problém ještě větší.

Hodnotu ne-užívání (existence) biodiverzity někteří autoři přirovnávají k důvodům, proč mnoho jednotlivců, nevládních organizací i vlád přispívá nemalé částky na ochranu přírody. Důvodem může být i touha jednou navštívit určitý ekosystém.

2.2.2 Etický přístup

Další důvody, které nejsou antropocentrické a ekonomické, ale ekocentrické, nabízí environmentální etika. Tyto argumenty se vztahují k obecnému respektu k životu, úctě k přírodě, kráse, pomíjivosti a starodávnosti světa nebo víře v boží dílo²². Vycházejí ze systému hodnot většiny kultur, filosofie a náboženství.

Každý druh má právo existovat. Každý druh představuje unikátní biologický výtvar a jeho životaschopnost musí být chráněna nehledě na jeho hojnost, důležitost pro člověka či ekonomický význam. Všechny druhy tvoří součást společenství živých

---

²² FISCHER, Anke a René VAN DER WAL, 2007. Invasive plant suppresses charismatic seabird - the construction of attitudes towards biodiversity management options. *Biological Conservation* [online]. **135**(2), 256 - 267 [cit. 2017-08-31]. DOI: 10.1016/j.biocon.2006.10.026. ISSN 00063207. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320706004526>

druhů a mají právo existovat stejně jako lidé. Každý druh má také hodnotu sám o sobě a lidé nemají právo jiné druhy ničit.

Druhy jsou na sobě závislé. Druhy žijí a působí vzájemně jako součásti společenství. Vyhnutí jednoho druhu může mít vážné dopady na ostatní druhy a celé společenství může být destabilizováno.

Lidstvo má odpovědnost jednat jako „ochránce země“. Pro mnoho kultur jsou všechny organismy boží výtvoř, tím pádem hodny ochrany.

Lidé mají povinnosti vůči svému okolí. Lidské aktivity a degradace přírody mohou mít dopady nejen lokálně, ale i globálně. Ekonomické aktivity v rozvinutém světě často mají vážné dopady na krajinu a přírodu rozvojových států.

Současné generace lidí mají odpovědnost vůči budoucím generacím. Pokud bychom poškodili přírodní zdroje, zničili společenství živočichů a rostlin, budoucí generace by za to zaplatili snížením kvality života²³.

Respekt k lidskému životu a lidské potřeby jsou kompatibilní s respektem k biodiverzitě. Ochrana biodiverzity nevede ke zhoršení kvality života, naopak může přispět k jejímu zlepšení²⁴. Je ovšem pravda, že lidé se zajímají o ochranu biodiverzity, pokud mohou plně využívat svá politická práva, mají stálý příjem a uvědomují si současné environmentální problémy. Zahrnutí sociální a politické roviny do ochrany přírody je často nezbytné pro úspěšnost programů na ochranu přírody.

Příroda má spirituální a estetickou hodnotu, která předchází její hodnotu ekonomickou. Ztráta biodiverzity negativně ovlivňuje prožitek z pobytu v přírodě, který historicky byl a stále je důležitý nejen pro myslitele, věřící, spisovatele a umělce.

---

²³ Princip udržitelného rozvoje není jen etickým imperativem, ale také uznávaným právním principem. Jeho definice byla stanovena v roce 1982 ve zprávě Gro Harlem Brundtlandové, předsedkyně Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, Naše společná budoucnost (*Our common future*). Termín se dostal do širokého povědomí během Summitu Země v roce 1992 v Rio de Janeiru.

²⁴ JEFFREY, Jacob, Emily JOVIC a Merlin BRINKERHOFF, 2009. Personal and planetary well-being: Mindfulness meditation, pro-environmental behavior and personal quality of life in a survey from the social justice and ecological sustainability movement. *Social Indicators Research* [online]. **93**(2), s. 290 [cit. 2017-08-31]. DOI: 10.1007/s11205-008-9308-6. ISSN 03038300. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/27734932?seq=1#page_scan_tab_contents

Biologická rozmanitost je nezbytná pro vyřešení otázky o původu života. S úbytkem druhů mizí i odpovědi na některé otázky o původu života na Zemi. Vyhynutí druhů blízkých člověku by znamenalo také ztrátu důležitých informací o vývoji člověka.

Důležitost těchto argumentů rozhodně není nezanedbatelná. Slouží pro „zhodnocení“ biodiverzity, když ekonomické důvody nejsou dostačující. Z ekonomického hlediska se nemusí zdát výhodné snažit se o záchranu určitého druhu či ekosystému. Na druhou stranu, ekonomické argumenty mohou být přesvědčivé, pokud člověk v etických a ekologických argumentech nevidí smysl.

2.3 Mořské dno

Oceány jsou součástí zemského povrchu a stejně jako vidíme hory, sopky, pláně a další útvary na souši, stejná „krajina“ existuje i v hlubinách oceánů, i když ne vše bylo zmapováno. Oceány byly dlouho považovány za biologicky chudé prostředí, zejména mořské dno v porovnání s pobřežními ekosystémy. Hlubokomořský výzkum však v posledních čtyřiceti letech přinesl značné objevy. Hlubokomořské dno je stejně jako pevnina velmi rozmanité a bohaté prostředí. Největší pozornost přitahují tyto útvary: hydrotermální vývěry, podmořské hory a hluboké korálové útesy²⁵.

V podmořských pásmech sopečné aktivity na rozhraní desek zemské kůry existují místa s aktivním vývěrem žhavé hmoty, tzv. hydrotermální vývěry. Poprvé byly objeveny v roce 1977 u galapágského tektonického zlomu. V jejich okolí se teplota vody pohybuje ve stovkách stupňů Celsia²⁶ a díky vysokému tlaku nemění skupenství na plynné. Je obohacována zejména sloučeninami síry ale i dalšími prvky. V těsné blízkosti hydrotermálního ventilu se rozvíjí pestrá společenstva živočichů²⁷. Hydrotermální vývěry nabízejí pro výzkum zajímavé podmínky. Díky své izolovanosti a extrémním životním podmínkám se zde vyvinuly velmi specifické druhy. Příkladem

---

²⁵ ŽÁKOVSKÁ, Karolína, 2010, op. cit., s. 30.

²⁶ Voda v nich se ohřívá až na 464 °C, teplota okolní vody se pohybuje okolo 4 °C.

²⁷ Tvorové z hlubin, kteří nikdy neměli vidět světlo, *National Geographic* [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/clanky/tvorove-z-hlubin-more-kteri-nikdy-nemeli-videt-svetlo.html>

jsou chemosyntetické²⁸ bakterie, které odolávají extrémním teplotám a jsou důležitým zdrojem obživy pro další živočichy a součástí symbiozy živočichů mořského dna. Tato společenstva jsou tak zcela nezávislá na sluneční energii²⁹.

Podmořské hory jsou hory zvedající se z mořského dna, které nedosahují mořského povrchu. Většinou jsou to vyhaslé sopky, které dosahují výšky 1000 až 4000 metrů. Díky jejich velkému výskytu³⁰ jsou podmořské hory jedním z nejčastějších mořských ekosystémů. Interakce s mořskými proudy stejně jako jejich výška lákají plankton, korály, ryby i mořské savce. To je samozřejmě přitažlivé pro rybolov. Ten může způsobit velké škody těmto ekosystémům, hlavně při použití tažných sítí, které vyloví mnohé živočichy.

Stejně jako jiné ekosystémy mořského dna, korály mořského dna nepotřebují k životu sluneční světlo jako tropické korály. Odlišuje je také způsob života, kdy hlubokomořské korály tvoří útesy méně často. Na druhou stranu, stejně jako korály mělkých vod, tvoří prostředí vhodné pro život mnoha živočichů. Korály poskytují ochranu před proudy a predátory, nabízejí prostor pro krmení mladých ryb a tření mnoha druhů ryb a korýšů. Stejně jako fauna žijící u hydrotermálních vývěrů, hlubokomořské korály rostou pomaleji než tropické korály, a tedy nevhodné lidské činnosti mohou mít vážnější dopady.

2.3.1 Biodiverzita mořského dna

Mořské prostředí je zvláště citlivé na klimatické změny, tání ledovců na pólech, změny hlubinných slaných proudů v severním Atlantiku nebo acidifikace vod. Hlavní prioritou je kvantifikovat efekty různých klimatických změn na mořské ekosystémy a

---

²⁸ Chemosyntéza je biologický proces přeměny organických látek (nejčastěji oxidu uhličitého či metanu) na organické látky za pomoci energie z oxidace, nikoli ze slunečního světla jako při fotosyntéze.

²⁹ ŽÁKOVSKÁ, Karolína, 2010, op. cit., s. 31.

³⁰ V závislosti na použité definici různé studie identifikovaly desítky tisíc podmořských hor. Jen malá část z nich ale byla podrobně prozkoumaná. Viz HARRIS, P.T., M. MACMILLAN-LAWLER, J. RUPP a E.K. BAKER, 2014. Geomorphology of the oceans. *Marine Geology* [online]. (352), 4-24 [cit. 2017-04-16]. ISSN 00253227. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0025322714000310>
Srovnej KITCHINGMAN, Adrian, Sherman LAI, Telmo MORATO a Daniel PAULY, 2007. How Many Seamounts are There and Where are They Located? PITCHER, Tony J., Telmo MORATO, Paul J. B. HART, Malcolm R. CLARK, Nigel HAGGAN a Ricardo S. SANTOS, ed. *Seamounts: Ecology, fisheries & conservation*. Ames, Iowa: Blackwell Pub., s. 26-40. ISBN 978-1-4051-3343-2.

také posoudit dosah, povahu a účinnost ochranných opatření³¹. Je potřeba také porozumět dopadům rozvoje rozmístování off-shorových zdrojů obnovitelné energie (větrné i vodní), stavění ropných vrtů nebo vyšší poptávky po mořských zdrojích (biologických i mentálních). To vše ukazuje, jak důležitým zdrojem je oceán pro člověka. Rozvoj nástrojů ochrany a udržitelného rozvoje je komplexní problém, při jehož řešení je třeba brát do úvahy dimenzi geografickou, politickou, ekonomickou a ekologickou. Ochrana biodiverzity je přitom klíčová pro zachování schopnosti poskytovat ekosystémové služby³².

Mořská biodiverzita zahrnuje ohromné množství mořských a pobřežních druhů, jejich genetickou rozmanitost a různorodé ekosystémy v pobřežních vodách i na volném moři. Má pro člověka hodnotu nejen ekologickou a imateriální, ale také velice významnou ekonomickou. Různá ekonomická odvětví využívají mořské prostředí, jde zejména o rybníctví, kosmetický a chemický průmysl, farmaceutický průmysl³³. Oceán ale není nekonečný a jeho „zdraví“ není bezmezné. I když po dlouhou dobu představoval něco cizího, nebezpečného, je třeba si uvědomit, že škodit oceánu je možné velice jednoduše. Obecně existují pro oceán tyto základní hrozby: znečištění, introdukce cizích druhů, ničení prostředí přirozeného výskytu druhů, využívání a těžení zdrojů neudržitelným způsobem a klimatické změny³⁴. Lidské aktivity také často ovlivňují ekosystémy ještě před tím, než je známa biodiverzita a fungování tohoto ekosystému³⁵.

Jednou z nejvýznamnějších negativních aktivit je těžba rud v okolí hydrotermálních vývěrů a zejména z hlubokomořských polymetalických kongrecí³⁶.

---

³¹ GOULLETQUER, Philippe, Philippe GROS, Gilles BOEUF a Florence WEBER, 2013. *Biodiversité en environnement marin*. Versailles: Quae, s. 15.

³² WORM, Boris, Edward B. BARBIER, Nicola BEAUMONT, J. Emmett DUFFY, Carl FOLKE, Benjamin S. HALPERN et al., 2006. Impacts of Biodiversity Loss on Ocean Ecosystem Services. *Science* [online]. **314**(5800), s. 290 [cit. 2017-04-17]. DOI: 10.1126/science.1132294. ISSN 00368075. Dostupné z: <http://science.sciencemag.org/content/314/5800/787>

³³ Nejzajímavější pro výzkum jsou z tohoto pohledu korálové útesy a hlubokomořské hydrotermální vývěry.

³⁴ ŽÁKOVSKÁ, Karolína, 2010, op. cit., s. 36-40.

Srovnej What's the Problem?, *Convention on Biological Diversity* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/marine/problem.shtml>

³⁵ GOULLETQUER, Philippe, Philippe GROS, Gilles BOEUF a Florence WEBER, 2013, op. cit., s. 49.

³⁶ Polymetalické (manganové) kongrece jsou malé kusy hornin obsahující vysoký podíl neželezných kovů, zejména kobaltu, mědi, niklu a manganu, ale také železa a stopové množství cenných kovů jako

Sběr hlubokomořských materiálů pravděpodobně povede k destrukci prostředí výskytu mnoha organismů. Ovlivní to nejen faunu mořského dna, ale také další druhy závislé na bentických organismech jako zdrojích obživy. Zvířené sedimenty také představují závažné nebezpečí. Mohou šířit toxiny a jiné znečišťující látky nebo měnit kyselost vody. Změny také vyvolá pohyb vody, která je bohatá na živiny, z mořského dna směrem k mořskému povrchu. O přizpůsobivosti mořských živočichů na takové změny víme velmi málo. Ekologická rizika jsou velmi značná a málo prozkoumaná. Nicméně je jasné, že tyto ekosystémy jsou komplexní, rozmanité a zahrnují dlouho žijící druhy³⁷.

Další charakteristickou negativní činností je hlubokomořské rybaření pomocí vlečných sítí. Tento neselektivní způsob rybolovu značně ničí životní prostředí. Ryby žijící u mořského dna navíc kvůli tomuto specifickému prostředí mají nižší reprodukční aktivitu a žijí déle. Musí žít dostatečně dlouho, aby se tyto druhy mohly reprodukovat. Rybolov někde může místní populaci ryb zcela zničit³⁸.

V neposlední řadě velký vliv na ekosystémy (nejen) mořského dna má tzv. bioprospekce (*bioprospecting*, *biodiversity prospecting*) či dokonce biopirátství. Jde o výzkum mořské biodiverzity, genetických zdrojů a biochemických sloučenin pro vědecké, ale i komerční účely, například pro vývoj léčiv. Nejde rozhodně o nový fenomén³⁹. V poslední době ale roste používání přírodních produktů v léčích a příjmy z těchto léků nejsou zanedbatelné. Bez závazného právního rámce tedy vyvstává otázka přístupu a rozdělení, resp. sdílení přínosů. Je třeba se také zaměřit na vlivy rostoucího používání přírodních genetických zdrojů v léčích na udržitelný rozvoj a

---

molybden či titan. Vyskytují se především v Tichém, Indickém a Atlantickém oceánu, z toho průmyslově významné oblasti jsou především v oblasti Tichého oceánu. Největší akumulace konkrétní tvoří pás východo-západního směru uvnitř zlomového pásma Clarion/Clipperton v subtropické části severního Pacifiku. Má celkovou rozlohu 9 milionů km² s odhadovaným množstvím zásob v miliardách tun suroviny.

³⁷ Impacts on deep-sea ecosystems, *MIDAS* [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.eu-midas.net/science/ecosystem_impacts

³⁸ NORSE, Elliott A., Sandra BROOKE, William W.L. CHEUNG, et al., 2012. Sustainability of deep-sea fisheries. *Marine Policy* [online]. **36**(2), 307-320 [cit. 2017-04-15]. DOI: 10.1016/j.marpol.2011.06.008. ISSN 0308597X. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308597X11001102>

³⁹ Například Aspirin, lék proti bolesti, byl získán z kůry vrby.

zachování biologických zdrojů a na dopady průmyslových aktivit na budování kapacit v rozvojových a nejméně rozvinutých zemích⁴⁰.

---

⁴⁰ SAMPATH, Padmashree Gehl, 2005. *Regulating bioprospecting: Institutions for drug research, access, and benefit-sharing*. New York: United Nations University Press. s. 1. ISBN 92-808-1112-6.

3 Právní režim ochrany mořského dna a biodiverzity mořského dna

Vymezení oblasti mořského dna je obsaženo v ustanoveních Úmluvy OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea*, Úmluva UNCLOS), která byla přijata v roce 1982 v Montego Bay na Jamajce⁴¹. Tato úmluva je dnes považován za ústavu mezinárodního mořského práva, která stanovuje vytyčení prostor a jejich právní režim, stejně jako režim aktivit prováděných na moři. Mořské prostory jsou rozděleny do tří hlavních skupin: pobřežní moře pod suverenitou pobřežního státu, oblasti, kde státy mají výhradní práva (zejména v otázkách využití zdrojů a ochrany životního prostředí) a mezinárodní prostory.

Mořské dno tvoří zejména tzv. Oblast, která podle čl. 1. odst. 1 (1) Úmluvy UNCLOS „*znamená dno moří a oceánů a jejich podzemí za hranicemi národní jurisdikce*“. Oblast tedy zahrnuje dno, které není ovládáno suverénními, ani exkluzivními ekonomickými právy státu. Celkem překvapivě definice volného moře (tedy sloupce vody nad Oblastí) je obsažena až v Části VII, v čl. 86: „*Ustanovení této Části se vztahují na všechny části moře, které nejsou zahrnuty do výlučné ekonomické zóny, do pobřežního moře anebo do vnitrozemských vod státu či do souostrovních vod souostrovního státu.*“ Část mořského dna se nachází pod jurisdikcí státu. Jde například o Island či Azory (Portugalsko), které jsou oceánem obklopeny.

Úmluvu UNCLOS lze v mnoha aspektech považovat za kodifikaci obvyčejových pravidel námořního práva. Obsahuje ale také několik novátorských ustanovení. Jedním z nich je zajisté čl. 136, který Oblastí a jejím zdrojům přiznává označení „*společné dědictví lidstva*“.⁴² Je to spíše ideologický koncept, podle něhož Oblast patří lidstvu. Tento koncept je velmi převratný. Představuje naprosto odlišný

---

⁴¹ České znění viz Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 240/1996 Sb.

⁴² Ustanovení bylo zařazeno pod vlivem států jihu během závěrečné přípravné konference před přijetím Úmluvy UNCLOS. Tato konference následovala několik let po objevení bohatých minerálních zdrojů na mořském dně. Na jejich těžbě měly zájem světové velmoci, zatímco chudší státy jihu nedisponovaly dostupnými technologiemi pro těžbu.

režim od dalších dvou tradičních principů: principu suverenity (aplikovaného pro pobřežní moře) a principu svobody (aplikovaného na volném moři).

Koncept společného dědictví lidstva znamená, že nikdo si Oblast nemůže nárokovat, ani soukromé společnosti, ani státy. Tento imperativ je dále rozveden v následujícím čl. 137⁴³. Oblast je tedy *res communis*, kterou není možné zcizit. Část XI Úmluvy UNCLOS dále stanoví, „že činnosti v Oblasti se provádí ku prospěchu lidstva jako celku nezávisle na geografické poloze států⁴⁴“ a že „Oblast je otevřena pro využívání pro mírové účely⁴⁵“. Lidstvo nemůže jednat, jeho jménem proto působí Mezinárodní úřad pro mořské dno (Úřad).

Je nutné zmínit i definici, kterou Úmluva UNCLOS v čl. 133 vymezuje zdroje nacházející se v Oblasti: „zdroji se rozumí všechny tuhé, tekuté nebo plynné nerostné zdroje nacházející se v Oblasti na mořském dně anebo pod ním, včetně polymetalických konkrecí“. Jsou to tedy pouze minerální zdroje, které spadají pod režim Části XI Úmluvy. Tato definice tedy jasně vyzdvihuje důležitost nedávných objevů polymetalických konkrecí na mořském dně. Život mořského dna byl postupně obječován během příprav Úmluvy UNCLOS a jeho význam a důležitost ještě nebyly tak dobře známy. S dnešním stavem vědomostí ovšem vyvstávají otázky týkající se právě této Části XI a její vhodnosti i v dnešní době.

Je třeba zdůraznit, že označení Oblasti za společné dědictví lidstva se aplikuje pouze na mořské dno a podzemí. Vodní sloupec, který se nachází nad mořským dnem, je ovšem řízen odlišným principem, a to svobodou volného moře⁴⁶. Volnému moři je v Úmluvě věnována Část VII. Zdroje volného moře jsou tedy *res nullius*. Genetické zdroje, které se nachází na volném moři, mohou být předmětem vlastnictví.

Jiné právní režimy samozřejmě neznamenají, že se genetické a minerální zdroje vyskytují nezávisle. Některé genetické zdroje žijí pouze díky výskytu minerálních

---

⁴³ Tento článek vychází z rezoluce Valného shromáždění OSN 2749 (XXV) z 1. listopadu 1967. Myšlenka se na půdě Valného shromáždění objevila již o několik let dříve v projevu maltského velvyslance Arvida Pardo.

⁴⁴ Čl. 140 Úmluvy UNCLOS.

⁴⁵ Čl. 141 Úmluvy UNCLOS.

⁴⁶ Svoboda volného moře zahrnuje, mimo jiné, svobodu kladení podmořských kabelů a dálkových potrubí, svobodu rybolovu nebo svobodu vědeckého výzkumu.

zdrojů na dně. V extrémních podmínkách mořského dna jsou živočichové závislí na bakteriích, které produkují cukry a energii na základě chemosyntézy. Ta může probíhat jen díky specifickým geologickým podmínkám. To ukazuje na značnou inkoherenci dvou konceptů, *res nullius* a *res communis*.

Ustanovení Úmluvy UNCLOS se tedy zdají být nedostatečná pro ochranu různorodých ekosystémů mořského dna a regulaci případných ekonomických aktivit. Identifikace a definice jejich právního režimu bude zásadní pro vystavění režimu pro udržitelné využívání mořského dna. Lyle Glowka tuto situaci popisuje jako „nejhlubší ironii“ (*the deepest of ironies*)⁴⁷. Ani Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity, CBD) nezaplňuje tuto mezeru v právu, neboť její aplikace je omezena na oblasti spadající pod jurisdikci státu.

Tento problém se v posledních letech stal součástí odborného diskurzu. Tomuto tématu se věnovala Konference stran Úmluvy CBD. Na půdě OSN byla na základě rezolucí Valného shromáždění OSN vytvořena Neformální pracovní skupina a později také Přípravná skupina. Tématu se také věnuje zahraniční právní věda.

V této části se budu věnovat systému Úmluvy OSN pro mořské právo, Úmluvy o biologické rozmanitosti a dalším významným mezinárodním právním nástrojům a principům.

3.1 Úmluva OSN o mořském právu

Základ právního režimu mořského dna představuje Část XI Úmluvy UNCLOS. Tato Část byla redigována tak, aby upřednostňovala využívání minerálních zdrojů nad ochranou mořského prostředí a biodiverzity, která ještě nebyla v době vzniku Úmluvy UNCLOS tolik známá. Princip ustavení mořského dna jako společného dědictví lidstva je založen na myšlence sdílení a zachování pro budoucí generace, ale jeho význam je zejména pro sdílení výhod plynoucích z využívání zdrojů mořského dna.

---

⁴⁷GLOWKA, Lyle, 2000. Beyond the deepest of ironies: genetic resources, marine scientific research and International seabed area. In: BEURRIER, Jean-Pierre, Alexander Charles KISS a Said MAHMOUDI. *New technologies and law of the marine environment: Nouvelles technologies et droit de l'environnement marin*. Londýn: Kluwer Law International, s. 75. ISBN 9041197567.

Navzdory tomu Úmluva UNCLOS obsahuje i ustanovení, která mohou sloužit k ochraně biologických zdrojů. Odpovědnost úspěšného provádění těchto pravidel má Úřad, ale také státy, které jsou odpovědné za aktivity soukromých osob prováděné pod kontrolou státu.

3.1.1 Důsledky režimu společného dědictví lidstva

Myšlenka společného dědictví lidstva může mít mnohé přímé i nepřímé dopady na ochranu biodiverzity. Tento princip je nezměnitelný⁴⁸ a ukazuje hluboký závazek států na zachování tohoto režimu pro mořské dno za hranicemi národní jurisdikce, kdy jsou vyloučeny nároky nebo výkon svrchovanosti nad jakoukoli částí Oblasti. Další důležité principy najdeme také v druhém oddíle Části XI, nazvaném Zásady upravující činnost v Oblasti. Jde zejména o využívání Oblasti výlučně pro mírové účely⁴⁹, spravedlivé rozdělení finančních a jiných ekonomických výhod plynoucích z činnosti v Oblasti⁵⁰. I tyto principy ukazují převážně ekonomickou orientaci této Části Úmluvy. Asi nejdůležitějším principem je ale zákaz přivlastnění si jakékoli části Oblasti. „Všechna práva na zdroje Oblasti náleží lidstvu jako celku, jehož jménem působí Úřad“⁵¹. Vystává tedy otázka, zda lidstvo může být subjektem mezinárodního práva. Jsou lidstvu přiznána určitá práva? Neexistuje samozřejmě jednoznačná odpověď. Lidstvo nelze jednoznačně definovat a nezahrnuje pouze současnou populaci Země, ale i budoucí generace⁵². Bylo by nicméně problematické, aby lidstvo jako celek hájilo svá práva a zájmy, například zájem na zachování biologické rozmanitosti.

Mnohé další mezinárodní dokumenty pracují s podobnou myšlenkou a odkazují například na společný zájem lidstva. Preambule Smlouvy o Antarktidě odkazuje na *zájem všeho lidstva, aby Antarktida nadále vždy sloužila výhradně*

---

⁴⁸ Viz čl. 155 odst. 2. Úmluvy UNCLOS.

⁴⁹ Viz čl. 141 Úmluvy UNCLOS.

⁵⁰ Viz čl. 142 odst. 2. Úmluvy UNCLOS.

⁵¹ Viz čl. 137 Úmluvy UNCLOS.

⁵² Srovnej KISS, Alexander Charles, 1983. La notion de patrimoine commun de l'humanité.

In: *Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye*. Haag: Martinus Nijhoff publishers, s. 97-243. ISBN 9789024728169.

DUPUY, René-Jean, 1984. La Notion de patrimoine commun de l'humanité appliquée aux fonds marins. In: *Droit et libertés à la fin du XXe siècle : influence des données économiques et technologiques : études offertes à Claude-Albert Colliard*. Paříž: Editions Pedon, s. 197-205. ISBN 2-233-00134-6.

*mírovým účelům a nestala se dějištěm ani předmětem mezinárodních sporů*⁵³. Úmluva UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví také v preambuli považuje části kulturního a přírodního dědictví za součást světového dědictví lidstva jako celku⁵⁴. Úmluva o biologické rozmanitosti potvrzuje v preambuli, že *ochrana biodiverzity je společným zájmem lidstva*⁵⁵. Biodiverzita mořského dna je *ipso facto* zahrnuta do tohoto prohlášení Úmluvy CBD, neboť tato alinea preambule zahrnuje biodiverzitu celé planety. Hned v následujícím řádku Úmluva CBD potvrzuje, „že *státy mají suverénní právo na své biologické zdroje*“, což připomíná také omezenou platnost Úmluvy CBD pouze na oblasti spadající pod státní jurisdikci.

Všechny tyto další zmínky společného zájmu lidstva se nacházejí v preambulích mezinárodních smluv a mají tedy pouze deklaratorní účinek. Bylo by tedy velmi smělou interpretací Úmluv UNCLOS a CBD, pokud bychom považovali biologické zdroje mořského dna za dědictví, nebo přinejmenším za zájem lidstva. Na jedné straně Úmluva UNCLOS považuje Oblast a její zdroje za společné dědictví lidstva. Lidstvo tedy má právo je používat, ale zároveň povinnosti ochrany. Na druhé straně Úmluva CBD prohlašuje biologickou rozmanitost za společný zájem, uznává suverenitu států, ale nezmiňuje se o mezinárodních prostorech. Je to interpretace možná, ale dosti nereálná.

3.1.2 Ochrana mořského prostředí v Oblasti mořského dna

V Části XI Úmluvy UNCLOS je čl. 145 věnován ochraně mořského prostředí⁵⁶. Mořské prostředí je dosti vágní termín, který není v Úmluvě definován⁵⁷. Nicméně Úřad definoval mořské prostředí v jednom ze svých rozhodnutí, které se týkalo těžby polymetalických sulfidů⁵⁸ takto: „*mořské prostředí zahrnuje fyzické,*

---

⁵³ České znění viz Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 76/1962 Sb., o Smlouvě o Antarktidě. Viz alinea druhá preambule Smlouvy.

⁵⁴ České znění viz Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 159/1991 Sb. Viz alinea 6 preambule Úmluvy.

⁵⁵ České znění viz Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb. Viz alinea třetí preambule Úmluvy.

⁵⁶ V anglické verzi Úmluvy UNCLOS je použito spojení „*Protection of the marine environment*“, zatímco ve francouzské „*Protection du milieu marin*“.

⁵⁷ Navzdory zahrnutí Části XII nazvané: Ochrana a uchování mořského prostředí.

⁵⁸ Rozhodnutí Shromáždění Mezinárodního úřadu pro mořské dno týkající se pátrání a těžby polymetalických sulfidů v Oblasti (Decision of the Assembly of the International Seabed Authority

chemické, geologické a biologické součásti, podmínky a faktory, které mají vzájemné vztahy a určují produktivitu, stav, podmínky a kvalitu mořského ekosystému, mořské a oceánské vody a vzduchu nad touto vodou, stejně jako mořského dna a půdy pod ním“.

Takový výklad je jednoznačně v souladu s čl. 145 Úmluvy UNCLOS: „*Aby byla zajištěna účinná ochrana mořského prostředí před škodlivými vlivy, které mohou vzniknout v důsledku činnosti v Oblasti, provádějí se nezbytná opatření v souladu s touto Úmluvou. Za tímto účelem přijme Úřad příslušná pravidla, předpisy a postupy, mimo jiné, pokud jde o:*

(a) ochranu, snížení a kontrolu znečišťování a jiných nebezpečí pro mořské prostředí včetně pobřeží a zasahování do ekologické rovnováhy mořského prostředí, přičemž zvláštní pozornost bude věnována potřebě ochrany před škodlivými účinky takových činností, jako jsou vrtání, bagrování, hloubení, zbavování se odpadu a stavba, provoz nebo údržba zařízení, dálkových potrubí a jiných zařízení, která mají vztah k takovým činnostem;

(b) ochranu a zachování přírodních zdrojů oblasti a zabraňování poškození flóry a fauny mořského prostředí.“

Část XI Úmluvy UNCLOS je převážně věnována ekonomickému využití mořského dna. Čl. 145 ale vyzdvihuje důležitost ochrany prostředí, v němž se minerální zdroje vyskytují, nejen samotných těchto zdrojů. Tento článek neobsahuje žádné konkrétní prostředky uskutečnění takové ochrany, vyzdvihuje ale důležitost ochrany mořského prostředí. Povinnosti ochrany nemají dle Úmluvy UNCLOS jen státy, ale také Úřad. Pokud Úřad „zastupuje“ zájmy lidstva a má povinnost ochrany prostředí mořského dna, mohli bychom i takto dojít k závěru, že je obecným zájmem lidstva tato ochrana fauny a flóry mořského dna. To samozřejmě nevylučuje základní tezi, že tyto biologické zdroje jsou *res nullius* v režimu práva volného moře. Lidstvo má právo je využívat, ale zároveň i povinnost je chránit a zachovávat. Tato povinnost je nicméně omezena aplikací článku pouze na činnosti v Oblasti. Těmito činnostmi se bohužel rozumí pouze využívání minerálních zdrojů Oblasti. Naproti tomu je

---

relating to the regulations on prospecting and exploration for polymetallic sulphides in the Area)
ISBA/16/A/12/Rev.1

z aplikace vyloučena například bioprospekce. Toto nelze překlenout žádným jiným výkladem, neboť činnosti v Oblasti jsou jasně definovány v čl. 1 Úmluvy UNCLOS⁵⁹. Není žádný prostor pro interpretaci, která by zahrnovala vývoj technik a vědomostí.

3.1.3 Úloha Úřadu pro mořské dno

Úmluva OSN o mořském právu vytvořila tři orgány Úřadu: Shromáždění, Radu a Sekretariát⁶⁰. Dle čl. 16 Úmluvy UNCLOS se „*Shromáždění jako jediný orgán Úřadu, který se skládá ze všech členů, považuje za nejvyšší orgán úřadu, kterému jsou ostatní hlavní orgány odpovědné*“. Rozhodovací postup byl ale později upraven Dohodou týkající se implementace Části XI Úmluvy OSN o mořském právu⁶¹. Dle této Dohody získala Rada mnohem silnější pozici a její složení bylo charakterizováno silným zastoupením rozvinutých států. Například podle čl. 15 třetí sekce této Dohody mezi 36 členy Rady musí být „čtyři státy z osmi států, které poskytly největší investice do přípravy a průběhu aktivit v Oblasti“. Složení států a zejména geografické rozložení je také výsledkem dohody mezi regionálními skupinami členů Úřadu⁶².

Rada má mezi orgány Úřadu velice významnou roli. Rada schvaluje plány prací v Oblasti⁶³. Tento plán prací, který má podobu kontraktu, musí obsahovat podmínky dopadové studie nebo nezbytná preventivní opatření, která musí podniky zavést. Rada má také za úkol dohlížet na dodržování kontraktu a kontrolovat činnosti prováděné v Oblasti. Musí mimo jiné zajistit dodržování a správnou aplikaci pravidel ochrany mořského dna, která Rada přijímá podle čl. 145 Úmluvy UNCLOS⁶⁴. K této

⁵⁹ Úmluva ale předvídá i jiné činnosti, mořský vědecký výzkum (v čl. 143) nebo nálezy archeologických a historických předmětů (v čl. 149).

⁶⁰ Viz čl. 158 Úmluvy UNCLOS.

⁶¹ Dohoda byla přijata Valným shromážděním OSN 17. srpna 1994, pod číslem A/RES/48/263. Dohodu k dnešnímu dni ratifikovalo 150 států.

⁶² Dohodnuté rozložení je následující: 10 členů z africké skupiny, 9 z asijské skupiny, 7 ze skupiny Latinské Ameriky a Karibiku, 3 členové ze skupiny východní Evropy a 7 členů ze skupiny států západní Evropy a dalších. Podle této dohody by tedy mělo být rozděleno 37 mandátů v Radě. Byl proto zaveden systém rotace vzdání se mandátu mezi skupinami (kromě skupiny východní Evropy). Viz Council Members, *International Seabed Authority* [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <https://www.isa.org.jm/authority/council-members>

⁶³ Viz čl. 153 odst. 3 Úmluvy UNCLOS.

⁶⁴ Podle čl. 162 odst. 2, písm. (o), (ii) Úmluvy UNCLOS Rada přijímá pravidla, předpisy a postupy Úřadu a jakékoli změny k nim, a to s ohledem na doporučení Právní a technické komise anebo jiného příslušného podřízeného orgánu, a ž do jejich schválení Shromážděním je předběžně používá. Rozhodování Shromážděním je poté upraveno Dohodou z roku 1994, konkrétně v sekci třetí. Dle

normotvorní pravomoci je přidána také pravomoc „za mimořádných okolností vydávat příkazy, které mohou zahrnovat příkazy pozastavit nebo upravit provoz, aby se zabránilo vážné újmě mořskému prostředí v důsledku činnosti v Oblasti“⁶⁵.

Požadavky ochrany životního prostředí se vyskytují v mnoha dokumentech Úřadu. Jde zejména o rozhodnutí regulující těžbu minerálů v Oblasti a doporučení týkající se obsahu studie dopadu činnosti na životní prostředí⁶⁶. Jak již bylo uvedeno výše, rozhodnutí regulující těžbu minerálů v Oblasti obsahují zejména důležitou definici mořského prostředí. Rozhodnutí obsahují také princip předběžné opatrnosti, předvídají spolupráci mezi státy a podniky, vznik zón ochrany mořského dna a také znovu připomínají pravomoci Rady za mimořádných okolností. Každá fáze pátrání po minerálech a jejich těžby musí být doprovázena studií o dopadech na životní prostředí včetně dopadů na biodiverzitu mořského dna.

Úřad disponuje také možnostmi, jak vynutit aplikaci pravidel, předpisů a postupů Úřadu. Podle čl. 18 Přílohy III Úmluvy UNCLOS mohou být „práva podle kontraktu pozastavena nebo ukončena [...], jestliže přes varování Úřadu provozovatel provádí svou činnost způsobem, který vede k vážnému, trvalému a svévolnému porušování základních podmínek kontraktu, Části XI a pravidel, předpisů a postupů Úřadu“. Dle druhého odstavce tohoto článku lze kontrahentovi uložit i peněžité sankce úměrné závažnosti tohoto porušení. Nesmíme ale zapomínat, že působnost Úřadu je

---

čtvrtého odstavce by rozhodnutí Shromáždění mělo být podloženo doporučením Rady. Odstavec druhý dále doplňuje, že rozhodování v orgánech Úřadu by mělo probíhat na základě konsensu.

⁶⁵ Viz čl. 162 odst. 2 písm. (w) Úmluvy UNCLOS.

⁶⁶ Rozhodnutí Shromáždění Mezinárodního úřadu pro mořské dno týkající se pátrání po a těžby polymetalických sulfidů v Oblasti (Decision of the Assembly of the International Seabed Authority relating to the regulations on prospecting and exploration for polymetallic sulphides in the Area) ISBA/16/A/12/Rev.1;

Rozhodnutí Shromáždění Mezinárodního úřadu pro mořské dno týkající se pátrání po a těžby kobaltových feromanganových krust v Oblasti (Decision of the Assembly of the International Seabed Authority relating to the Regulations on Prospecting and Exploration for Cobalt-rich Ferromanganese Crusts in the Area) ISBA/18/A/11;

Rozhodnutí Shromáždění Mezinárodního úřadu pro mořské dno týkající se pátrání po a těžby polymetalických kongregací v Oblasti (Decision of the Council of the International Seabed Authority relating to amendments to the Regulations on Prospecting and Exploration for Polymetallic Nodules in the Area and related matters) ISBA/19/C/17;

Doporučení pro kontrahenty pro hodnocení možných dopadů těžby mořských minerálů na životní (Recommendations for the guidance of contractors for the assessment of the possible environmental impacts arising from exploration for marine minerals in the Area) ISBA/19/LTC/8

Dokumenty dostupné na The mining code, *International Seabed Authority* [online]. [cit. 2017-05-18]. Dostupné z: <https://www.isa.org.jm/mining-code>

omezena jen na činnosti v Oblasti tak, jak jsou definovány v Úmluvě UNCLOS, tedy průzkum a těžba zdrojů. Úřad je dobře fungující mezinárodní organizací

3.1.4 Úloha států

I když se zdá být úloha Úřadu značná, role států je nepopíratelná, zejména co se týče aplikace a respektování pravidel Úmluvy UNCLOS občany a obchodními společnostmi smluvních stran. Je to také jedna z „hlavních výzev“⁶⁷ zachování biodiverzity a ochrany mořského dna za hranicemi národní jurisdikce. Tyto pravomoci a povinnosti byly popsány v posudku Komory pro spory týkající se mořského dna⁶⁸ na žádost Rady Úřadu⁶⁹. Rada se Komory ve svém podání ptala na tři otázky:

1. Jaké jsou právní povinnosti a závazky Účastnických států Úmluvy s ohledem na dohlížení aktivit v Oblasti vzhledem k Části XI Úmluvy a Dohody z roku 1994?
2. Jaký je rozsah odpovědnosti Účastnických států za jakékoli nedodržení ustanovení Úmluvy a Dohody osobou, kterou Účastnický stát navrhl podle čl. 153, odst. 2, písm. (b) Úmluvy UNCLOS?
3. Jaká jsou nezbytná a přiměřená opatření, která musí Účastnický stát přijmout, aby naplnil své povinnosti podle Úmluvy, zejména podle čl. 139 a Přílohy III, a Dohody z roku 1994?

Odpovědi v posudku vydaném 1. února 2011 byly následující:

1. Účastnické státy mají dva druhy závazků. Za prvé musí zajistit, že kontrahent dodržuje náležitosti kontraktu a povinnosti vyplývající z Úmluvy UNCLOS a dalších souvisejících dokumentů. Toto je povinnost tak zvané „due dilligence“. Stát tedy musí vynaložit veškeré možné úsilí pro zajištění souladu aktivit kontrahenta s jeho závazky. Povinnost států se má projevit v přijetí vhodných závazných pravidel ve vnitrostátním právním pořádku, zákonů, ale i ve

---

⁶⁷ FREESTONE, David, 2012. International Governance, Responsibility and Management of Areas beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. 27(2), s. 202.

⁶⁸ ITLOS (Komora pro spory týkající se mořského dna). Responsibilities and obligations of States sponsoring persons and entities with respect to activities in the Area. Case No. 17, 1. února 2011. ITLOS Reports 2011.

⁶⁹ Tento postup je předvídan čl. 191 Úmluvy UNCLOS. Posudky se týkají právních otázek vznikajících v rámci činnosti Rady nebo Shromáždění.

vydávání správních rozhodnutí. Za druhé stát má povinnosti, které musí plnit nezávisle na povinnosti zajistit určité chování kontrahentů. Dodržování těchto povinností lze také chápat jako dodržování náležité pečlivosti, „due dilligence“. Povinnosti státu se určují stejně pro rozvinuté i rozvojové státy a jsou zejména následující:

- a) povinnost napomáhat Úřadu při kontrole nad činností v Oblasti přijetím nezbytných opatření;
  - b) povinnost aplikovat princip předběžné opatrnosti tak, jak je popsán v Deklaraci z Ria^{70 71};
  - c) povinnost aplikovat nejvhodnější ekologické postupy (*best environmental practices*) podle Nařízení týkajících se těžby v Oblasti;
  - d) povinnost zajistit možnost poskytnutí okamžité a přiměřené náhrady;
  - e) povinnost náležité pečlivosti při zajištění, že kontrahent splní svou povinnosti provést hodnocení dopadu na životní prostředí podle článku prvního, odstavce 7 Přílohy k Dohodě z roku 1994;
  - f) povinnost provést hodnocení dopadu na životní prostředí je také obecnou povinností dle obyčejového práva a je přímou povinností všech států podle čl. 206 Úmluvy UNCLOS.
2. Samotné porušení povinnosti osobou navrženou pro výkon činnosti v Oblasti dle čl. 13 odst. 2, písm. (b) nezakládá odpovědnost státu, který tuto osobu navrhnul. Podmínky pro vznik odpovědnosti jsou nesplnění svých povinností dle Úmluvy, vznik škody a příčinná souvislost. Stát není odpovědný v případě, že učinil všechna nezbytná opatření pro zajištění efektivního dodržování pravidel navrhovanou osobou. Toto vyjmutí z povinnosti se netýká nedodržení přímých povinností státu. Odpovědnost státu a navrhované osoby (kontrahenta) existuje paralelně a není společná a nerozdílná. Odpovědnost kontrahenta, ani státu nezaniká po dokončení těžby.

---

⁷⁰ Deklarace Konference OSN a životním prostředí a rozvoji přijatá na Summitu Země v Rio de Janeiru v roce 1992. Princip předběžné opatrnosti je Zásadou 15 Deklarace: „Státy musejí za účelem ochrany životního prostředí přijímat podle svých schopností preventivní přístupy. Tam, kde hrozí vážná nebo nenapravitelná škoda, nesmí být nedostatek vědecké jistoty zneužit pro odklad účinných opatření, která by mohla zabránit poškození životního prostředí.“

⁷¹ Princip předběžné opatrnosti je důležitou součástí také Úmluvy o biologické rozmanitosti.

3. Stát musí přijmout zejména předpisy, které zajistí dodržování povinností kontrahentem. Tato pravidla mohou zahrnovat ustavení mechanismu aktivní kontroly nad osobou provádějící činnost v Oblasti nebo koordinace činností kontrahenta a Úřadu. Tyto předpisy musí být účinné po celou dobu platnosti kontraktu s Úřadem. Jejich přijetí není sice podmínkou pro jeho uzavření, jsou ale nezbytné pro splnění povinnosti náležité péče a vyjmutí z odpovědnosti státu. Co se týče jejich obsahu, stát musí zohlednit různé možnosti, jednat v dobré víře a s ohledem na prospěch lidstva jako celku. V oblasti ochrany mořského prostředí, nesmí být předpisy a rozhodnutí méně přísné než pravidla přijatá Úřadem, nebo méně efektivní než mezinárodní pravidla, směrnice a procesy⁷². Dále mohou vnitrostátní předpisy obsahovat podmínky týkající se finančních nebo technických zdrojů navrhovaného kontrahenta. Je samozřejmě nezbytné, aby taková pravidla byla vymahatelná a aby byla v daném státě vymahatelná i rozhodnutí Komory pro spory týkající se mořského práva.

Kontrola státem má tedy dva hlavní aspekty: povinnosti spojené s navrhováním osob pro provádění činnosti v Oblasti a odpovědnost státu v případě škody. Povinnosti státu jsou například v čl. 139 odst. 1 Úmluvy UNCLOS: „*Účastnické státy jsou odpovědné za to, že zajistí, že činnost v Oblasti, prováděná ať už účastnickými státy nebo státními podniky, fyzickými či právníckými osobami, které mají státní příslušnost účastnických států anebo které se nacházejí pod účinnou kontrolou účastnických států nebo jejich státních příslušníků, bude prováděna v souladu s touto Částí.*“ Podle znění tohoto článku jde tedy spíše o odpovědnost za průběh než o odpovědnost za výsledek. Jde tedy o povinnost, kterou Komora pro spory týkající se mořského práva nazývá „*due diligence*“, náležitou pečlivostí. Zvláštností této povinnosti je, že přenáší aplikaci mezinárodního práva závazného pro státy také na vnitrostátní subjekty⁷³. Navíc, žádný kontrakt nemůže být podepsán mezi Úřadem a nestátním subjektem bez návrhu příslušného státu, jehož občanství subjekt má.

Druhým aspektem je odpovědnost státu v případě vzniku škody při nedodržení povinností vyplývajících z Úmluvy UNCLOS. Definice škody ovšem v této Úmluvě

---

⁷² Viz Příloha III, čl. 21, odst. 3 Úmluvy UNCLOS.

⁷³ Odst. 108 Posudku Komory.

není obsažena. Najdeme ji v Rozhodnutích Úřadu týkajících se těžby minerálů⁷⁴. Vážná poškození mořského prostředí jsou v Rozhodnutích definována takto: „*všechny důsledky činnosti v Oblasti na mořské prostředí, které představují významné nepříznivé změny v mořském prostředí, určené podle pravidel, předpisů a postupů přijatých Úřadem na základě mezinárodně uznávaných norem a postupů*“⁷⁵. Definice je dostatečně široká, aby umožnila ochranu před různými typy hrozeb.

V případě škody má právo požadovat náhradu škody vícero subjektů: samotný Úřad, osoby účastníci se hlubokomořské těžby, další uživatelé moře a pobřežní státy⁷⁶. Žádné ustanovení Úmluvy UNCLOS neobsahuje explicitně právo Úřadu žádat o náhradu škody. Komora argumentuje, že takové právo je implicitně obsaženo v čl. 137 odst. 2 Úmluvy UNCLOS, který říká, že „*Úřad působí jménem lidstva jako celku*“. Komora dále argumentuje, že také každý Účastnický stát Úmluvy UNCLOS může žádat náhradu škody na základě *erga omnes* charakteru povinností týkajících se ochrany životního prostředí volného moře v Oblasti⁷⁷. Režim odpovědnosti státu nabízí další zabezpečení křehké biodiverzity ekosystémů mořského dna. Aplikace pravidel ochrany životního prostředí také předchází situacím, kdy by některé státy zavedly méně přísná pravidla⁷⁸.

V oblasti ochrany životního prostředí Komora vyzdvihuje několik užitečných nástrojů. Jde zejména o nejvhodnější ekologické postupy, které jsou obsaženy v Nařízeních o těžbě minerálů v Oblasti. Toto sousloví zahrnuje všechny dostupné zvyky a prostředky úspěšně aplikované v oblasti životního prostředí. Zařazením těchto

---

⁷⁴ Supra poznámka 24. Všechna rozhodnutí obsahují identickou definici.

⁷⁵ Viz Část I, Nařízení 1, odst. 3., písm. (f) Rozhodnutí Shromáždění Mezinárodního úřadu pro mořské dno týkající se pátrání po a těžby polymetalických konkréci v Oblasti (Decision of the Council of the International Seabed Authority relating to amendments to the Regulations on Prospecting and Exploration for Polymetallic Nodules in the Area and related matters) ISBA/19/C/17.

⁷⁶ Odst. 179 Posudku Komory.

⁷⁷ Odst. 180 Posudku Komory. Komora se odvolává na čl. 48 Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování Komise pro mezinárodní právo.

⁷⁸ DJIMGOU DJOMENI, Michel, 2011. TIDM, Avis consultatif sur les responsabilités et les obligations des Etats qui patronnent des personnes et entités dans le cadre d'activités menées dans la zone. *Bulletin Hebdomadaire Sentinelle* [online]. (254) [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: http://sentinelle-droit-international.fr/bulletins/a2011/20110213_bull_254/sentinelle_254.htm#10400 Srovnej systém tzv. výhodných vlajek pro registraci lodí námořní dopravy, kdy určité státy mají menší nároky na bezpečnost lodí.

postupů mezi přímé povinnosti států Komora přispívá k zobecnění jejich používání a posiluje tendenci jejich proměny v obyčejně mezinárodního práva⁷⁹.

Posudek se dále věnuje hodnocení dopadů na životní prostředí. Povinnost jej provést vyplývá ze samotné Úmluvy UNCLOS, Dohody z roku 1994 a také z Nařízení Úřadu. Komora je také považuje za součást náležitě pečlivosti států a jejich přímou povinnost a posiluje jejich význam jako obyčejů mezinárodního práva⁸⁰. Komora dochází k závěru, že „povinnosti kontrahenta i státu ohledně hodnocení dopadů na životní prostředí přesahují rozsah aplikace specifických ustanovení Nařízení [Úřadu]“⁸¹. Komora dále přidává, že „povinnost hodnocení dopadů na životní prostředí představuje přímou povinnost vyplývající z Úmluvy UNCLOS a také obecnou povinnost vyplývající z mezinárodního obyčejového práva“⁸². V důsledku toho, osoby provádějící činnosti v Oblasti i státy musí hodnotit dopady na životní prostředí, i když to explicitně nevyžadují Nařízení Úřadu. Stejný extenzivní výklad komora využívá i pro povinnost dodržovat princip předběžné opatrnosti.⁸³ Princip předběžné opatrnosti je součástí povinnosti „due dilligence“, je tedy závazný i mimo rozsah aplikace Nařízení Úřadu.

Je důležité si všimnout extenzivního výkladu, který samotná Komora popisuje takto v odst. 137 Posudku: „Bez důvodného argumentu proti, Nařízení o konkréčních by mělo být interpretováno ve světle rozvoje práva tak, jak je obsaženo v následném Nařízení o sulfidech.“ Tento způsob intepretace ukazuje vůli k přizpůsobivosti mořského práva tak, aby vyjadřovalo nejnovější projevy vůle států⁸⁴. Úřad by se tak v oblasti ochrany životního prostředí mohl odvolávat na postupy a techniky ochrany

---

⁷⁹ MALJEAN-DUBOIS, Sandrine, 2011. L'enjeu de protection de l'environnement dans l'exploration et l'exploitation de la Zone : l'apport de l'avis de la Chambre du Tribunal International du Droit de la Mer du 1er février 2011. *Annuaire du droit de la mer*. Pedone, (XVI), str. 377.

⁸⁰ Odvolává se také na rozhodnutí Mezinárodního soudního dvoru ve věci „Pulp Mills on the river Uruguay“, Argentina v. Uruguay z 20. dubna 2010.

⁸¹ Odst. 150 Posudku Komory.

⁸² Odst. 145 Posudku Komory.

⁸³ Odst. 131 Posudku Komory.

⁸⁴ CHANTREL, Olivier, 2012. Affaire 17 du TIDM. L'attaque de la diligence.: Pour l'activation du déploiement écosystémique de l'ordre juridique global du droit de la mer ? Implications mondiales ; applications en Europe. In: *Acte du 17ème colloque international en évaluation environnementale: L'évaluation environnementale pour une gestion durable des ressources minières, biologiques et énergétiques, du 12 au 15 juin 2012, Montréal.*

jiných systémů ochrany a zachování (např. Úmluvy o biologické rozmanitosti) pro zlepšení ochrany biodiverzity v mořském prostředí.

Komora také připomíná vzájemné propojení ustanovení Úmluvy UNCLOS. Každé mořské oblasti je věnována jedna část Úmluvy. Dále Úmluva obsahuje i ustanovení aplikovatelná v každé mořské oblasti. Příkladem je Část XIII o mořském vědeckém výzkumu, ale také Část XII o ochraně a uchování mořského prostředí. Důležitost Části XII není v posudku vyloženě zmíněna, ale Komora rozhodně odkazuje na její průřezový význam⁸⁵. Dle tohoto Posudku Komory by Část XI Úmluvy UNCLOS měla být vykládána ve světle široce aplikovatelného práva životního prostředí⁸⁶, jehož součástí je i Část XII Úmluvy UNCLOS.

Z Části XII Úmluvy UNCLOS je třeba vyzdvihnout čl. 209 odst. 2: „*V souladu s příslušnými ustanoveními tohoto oddílu státy přijmou právní předpisy k zabraňování, snížení a kontrole znečišťování mořského prostředí vyplývajícího z činnosti v Oblasti, která je prováděna plavidly, zařízeními, konstrukcemi anebo jinými přístroji pod jejich vlajkou nebo v jejich registraci anebo provozovanými z jejich pověření.*“

Navíc „*s objevením netušeného bohatství biologické rozmanitosti v pásmech abysálu⁸⁷ a hadálu⁸⁸ tato ustanovení [Části XII] nabývají nových významů*“⁸⁹. Kromě extenzivní aplikace současných ustanovení Komora v odstavci 211 Posudku vyzývá státy k přijetí nových pravidel v oblasti odpovědnosti státu na základě čl. 304 Úmluvy UNCLOS.

Přístup Komory pro spory týkající se mořského práva k evoluci a přizpůsobivosti mořského práva nám dává možnost ochrany biologických zdrojů mořského dna pomocí dalších principů a pravidel, kterým se budu věnovat v části 2.4 této práce.

---

⁸⁵ CHANTREL, Olivier, 2012, op. cit.

⁸⁶ INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER)., ed., 2011. *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 335. ISBN 978-223-3006-646.

⁸⁷ Prostředí hlubokomořských rovin.

⁸⁸ Prostředí hlubokomořských příkopů.

⁸⁹ KISS, Alexandre a Jean-Pierre BEURIER, 2010. *Droit international de l'environnement*. 4. éd. Paris: Pedone, s. 226. ISBN 978-223-3005-984.

3.2 Úmluva o biologické rozmanitosti

Úmluvu o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity, CBD*) lze s výhradami považovat za kodifikaci právního režimu problematiky⁹⁰ týkající se ochrany biodiverzity⁹¹. Úmluva byla přijata a podepsána v průběhu Summitu Země v Rio de Janeiru v červnu 1992, tedy několik let po přijetí Úmluvy UNCLOS. Znalosti mořského dna byly již v této době větší, přesto ani tato Úmluva se specificky nezabývá ochranou biodiverzity mořského dna.

Úmluva CBD má univerzální charakter. Biodiverzitu definuje jako „*variabilitu všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů*“⁹². Značný je také rozsah působnosti Úmluvy CBD. Dle čl. 4 se vztahuje ke každé smluvní straně jednak „*v případě složek biodiverzity na území v rámci její národní působnosti*“, jednak „*v případě procesů a aktivit prováděných v rámci její působnosti nebo pod jejím dohledem na území její národní působnosti nebo za hranicemi národní působnosti, a to bez ohledu na to, kde se projeví jejich účinky*“. Hlavním principem Úmluvy CBD je suverénní právo států na využívání vlastních zdrojů při plnění odpovědnosti zajistit, aby aktivity v rámci jejich působnosti nebo dohledu nezpůsobily škody životnímu prostředí jiných států nebo území za hranicemi národní působnosti⁹³.

Jedním z důvodů omezeného významu Úmluvy CBD pro mořské dno a mořské prostory obecně je její převážně pevninský charakter, kdy Úmluva nerespektuje specifika mořského prostředí. Ustanovení týkající se využívání genetických zdrojů a rozdělování přínosů jsou použitelná pouze pro mořské oblasti spadající pod národní jurisdikci pobřežních států. Dalším důvodem je mírnost ustanovení Úmluvy CBD.

---

⁹⁰ Není vhodné používat termín „ochrany“ biodiverzity, neboť úmluva klade důraz zejména na využívání biologického bohatství, ne jeho ochranu. Viz ŽÁKOVSKÁ, Karolína, 2010, op. cit., s. 68.

⁹¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-720-1609-1, s. 46.

⁹² Čl. 2 Úmluvy CBD.

⁹³ Čl. 3 Úmluvy CBD.

Většina povinností je podmíněna jejich možností a vhodností⁹⁴ nebo jsou vykonávány v souladu se specifickými podmínkami a možnostmi státu.⁹⁵

V posledních letech nicméně smluvní strany této Úmluvy uznaly význam ekosystémů mořského dna za hranicemi národní jurisdikce a také hrozby, kterým čelí v důsledku rozvoje vědeckých a ekonomických aktivit v Oblasti. Na Konferenci smluvních stran v roce 2006 bylo přijato několik rozhodnutí, která se Oblasti týkají. V Rozhodnutí VIII/21 (*Marine and coastal biological diversity: conservation and sustainable use of deep seabed genetic resources beyond the limits of national jurisdiction*) Konference smluvních stran poukázala, že ekosystémy mořského dna jsou tvořeny genetickými zdroji, které jsou významné z hlediska jejich biologické rozmanitosti, důležitosti pro vědecký výzkum a také současného a budoucího udržitelného rozvoje a komerčních činností⁹⁶. Dále Konference uznala, že vzhledem k jejich zranitelnosti a nedostatku vědeckých poznatků, je nezbytně nutné zesílit vědecký výzkum a spolupráci mezi státy pro zajištění ochrany a udržitelného využívání těchto zdrojů v kontextu principu předběžné opatrnosti⁹⁷.

Konference stran také vyzvala Sekretariát Úmluvy CBD, aby ve spolupráci s Divizí OSN pro záležitosti oceánů a mořské právo a dalšími mezinárodními organizacemi dále analyzoval a prozkoumal možnosti prevence a zmírnění dopadů lidských aktivit na prostředí mořského dna⁹⁸. V odpovědi na toto Rozhodnutí Sekretariát představil informační dokument nazvaný Možnosti prevence a zmírnění dopadu některých aktivit na vybraná stanoviště mořského dna (*Options for Preventing and Mitigating the Impacts of Some Activities to Selected Seabed Habitats*)⁹⁹. Tento dokument navrhuje několik možností pro prevenci a zmírnění škodlivých dopadů. Jde zejména o následující techniky: používání kodexů chování a principů, režimy povolení

---

⁹⁴ Například čl. 7–11 Úmluvy CBD.

⁹⁵ Čl. 5 CBD.

⁹⁶ Odst. 1 Rozhodnutí VIII/21.

⁹⁷ Odst. 2 Rozhodnutí VIII/21.

⁹⁸ Odst. 7 Rozhodnutí VIII/21.

⁹⁹ *Options for Preventing and Mitigating the Impacts of Some Activities to Selected Seabed Habitats* (UNEP/CBD/SBSTTA/13/INF/13). Jde o dokument připravený Sekretariátem pro Pomocný poradní orgán pro vědu, techniku a technologii vzniklý dle čl. 25 Úmluvy CBD.

a hodnocení dopadů na životní prostředí, regionální řízení a ustanovení mořských chráněných oblastí a ekosystémový a integrovaný systém ochrany.

V dalším přijatém Rozhodnutí č. VIII/24 Konference naléhá na státy, aby zintenzivnily spolupráci při ochraně mořských ekosystémů za hranicemi národní jurisdikce v kontextu mezinárodního práva (zejména Úmluvy OSN o mořském právu) a na základě vědeckých poznatků.¹⁰⁰ Dále vyjadřuje hluboké znepokojení nad hrozbami pro mořské prostředí, zejména nad ničivými a ilegálními rybářskými praktikami.¹⁰¹ Konference stran dále uznává, že Úmluva o biologické rozmanitosti má zásadní roli při podpoře prací Valného shromáždění OSN co se týče chráněných mořských oblastí za hranicemi národní jurisdikce¹⁰². Na základě výzvy z tohoto Rozhodnutí¹⁰³ Sekretariát CBD vypracoval další informační dokument nazvaný *Syntéza a přehled nejlepších dostupných vědeckých studií o prioritních oblastech pro zachování biologické rozmanitosti v mořských oblastech mimo národní jurisdikci (Synthesis and Review of the Best Available Scientific Studies on Priority Areas for Biodiversity Conservation in Marine Areas Beyond National Jurisdiction)*¹⁰⁴. Tato studie dochází k závěru, že existují jasné důkazy škodlivých důsledků lidských činností na korály studených vod, útesů a podmořských hor. Opět za použití principu předběžné opatrnosti tato studie uvádí, že je nutné podniknout kroky k ochraně, i když ještě neexistují jasné vědecké poznatky. Jako největší antropogenní hrozby tato studie označuje ničivé rybářské techniky, mořský vědecký výzkum, bioprospekci a těžbu minerálů.

---

¹⁰⁰ Odst. 11 Rozhodnutí VIII/24.

¹⁰¹ Odst. 35 Rozhodnutí VIII/24.

¹⁰² Odst. 42 Rozhodnutí VIII/24.

¹⁰³ Odst. 44 Rozhodnutí VIII/24.

¹⁰⁴ *Synthesis and Review of the Best Available Scientific Studies on Priority Areas for Biodiversity Conservation in Marine Areas Beyond National Jurisdiction (UNEP/CBD/SBSTTA/13/INF/11)*.

3.3 Ostatní mezinárodní smlouvy globálního charakteru

3.3.1 CITES

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin¹⁰⁵ (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, Úmluva CITES) je jednou z nejvýznamnějších úmluv celosvětového charakteru na ochranu biodiverzity. Úmluva reguluje obchod s exempláři¹⁰⁶ chráněných druhů. Na seznamech chráněných druhů dle Úmluvy CITES se objevují zejména charismatické druhy mořské fauny a akvarijní druhy. Právní rámec Úmluvy CITES ale může poskytnout ochranu dalším druhům ohroženým např. rybářstvím. Úmluva se díky definici introdukce z moře¹⁰⁷ vztahuje také na jedince pocházející z volného moře. Úmluva má globální charakter, jelikož jejími členy je 183 států. Úmluva CITES rozděluje odpovědnost mezi vývozní a dovozní státy, vytváří nezbytné podmínky pro mezinárodní spolupráci a je prostředkem dohledu nad mezinárodním obchodem. Zařazením druhů na seznam některé z příloh Úmluvy CITES může zajistit udržitelný prospěch pro rybáře, vývozce i dovozce a zároveň pomoci zachovat tyto druhy tak, aby mohly plnit své ekologické role a být zachovány pro budoucí generace¹⁰⁸. Úmluva CITES také může zdůraznit potřebu koordinace opatření na ochranu druhů a být právě prvním krokem k ochraně¹⁰⁹.

---

¹⁰⁵ Úmluva byla podepsána v rámci Programu OSN pro životní prostředí v roce 1973 a nabyla účinnosti v roce 1975.

¹⁰⁶ Obchodem se rozumí vývoz, reexport, dovoz a introdukce z moře (viz čl. I písm. c) Úmluvy). Exemplář znamená jakéhokoli živočicha nebo rostlinu, živého nebo mrtvého, či každou jejich část nebo výrobek (viz čl. I písm. b) Úmluvy).

¹⁰⁷ Viz čl. I písm. e): introdukce z moře znamená dovoz exemplářů kteréhokoli druhu, které byly uloveny v mořských vodách, jež nejsou pod právní svrchovaností žádného státu.

¹⁰⁸ BRUCKNER, Andrew W., K. A. JOHNSON a J. D. FIELD, 2003. Conservation strategies for sea cucumbers: Can a CITES Appendix II listing promote sustainable international trade? *Beche-de-Mer: Information Bulletin* [online]. The Pacific Community, (18), 24-33 [cit. 2017-08-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/285881265_Conservation_strategies_for_sea_cucumbers_Can_a_CITES_Appendix_II_listing_promote_sustainable_international_trade

¹⁰⁹ WILLOCK, A., K. SHORT a M. LACK, 2003. *Managing risk and uncertainty in deep-sea fisheries: lessons from Orange Roughy*. Australia: Traffic Oceania and WWF Australia, s. 53. ISBN 978-187-5941-568.

3.3.2 Dohoda o rybích hejnech

Dohoda k provedení ustanovení Úmluvy OSN o mořském právu z 10. prosince 1982 týkajících se ochrany a hospodaření s rybími hejny, která se pohybují jak uvnitř výlučných ekonomických zón, tak na volném moři, a s rybími hejny vysoce migrujících druhů (United Nations Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stock, Dohoda FSA)¹¹⁰ se již z definice zabývá druhy, které migrují mezi oblastmi mimo a uvnitř národní jurisdikce. Základem Dohody je její aplikace pouze na území mimo národní jurisdikci s výjimkou základních principů vymezených v čl. 5 (které se aplikují *mutatis mutandi* na území spadajícím pod národní jurisdikci), principu předběžné opatrnosti dle čl. 6 a čl. 7 o slučitelnosti opatření, které se aplikují také na oblasti spadající pod národní jurisdikci. Právě čl. 7 o slučitelnosti opatření přijímaných pro ochranu cílených druhů je velice pokrokový co se týče snahy zmírnit nesoulad mezi režimy mimo a uvnitř národní jurisdikce¹¹¹. Přesto tyto dva režimy zůstávají oddělené.

Dohoda FSA je celkově velmi moderní a tomu odpovídají i obecné zásady. Mezi tradiční, které se objevují i v Úmluvě UNCLOS, patří přijímání opatření k zajištění dlouhodobé udržitelnosti využívání rybích zdrojů, přijímání opatření na základě dostupných vědeckých znalostí (včetně vzorů putování hejn, vzájemné závislosti hejn), podpora vědeckého výzkumu, sledování potřeb rozvojových států nebo snaha minimalizovat znečištění. Mezi pokrokové zásady patří nutnost aplikovat princip předběžné opatrnosti, povinnosti hodnotit dopady rybolovu, dalších lidských činností a ekologických faktorů na rybí hejna, ekosystémový přístup a ochrana biodiverzity mořského prostředí.

---

¹¹⁰ I vzhledem k dlouhému názvu se v angličtině používá název Fish Stock Agreement (FSA), česky Dohoda o rybích hejnech.

¹¹¹ TREVES, Tullio, 2010. Principles and Objectives of the Legal Regime Governing Areas Beyond National Jurisdiction. In: MOLENAAR, Erik J. a Alex G. Oude ELFERINK, ed. *The International Legal Regime of Areas beyond National Jurisdiction: Current and Future Developments*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, s. 9. ISBN 9789004170971. ISSN 1871-6725.

3.3.3 Směrnice FAO

Mezinárodní směrnice pro řízení hlubokomořského rybolovu na volném moři (*International Guidelines for the Management of Deep-sea Fisheries in the High Seas*), které byly přijaty v roce 2008 během Technických konzultací v rámci Organizace pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*, FAO). Tyto nezávazné směrnice jsou doporučeními pro hlubokomořský rybolov v oblastech mimo národní jurisdikci a hlásí mimo jiné ekosystémový přístup k ochraně a princip předběžné opatrnosti. Směrnice také nastavují rámec pro sběr dat, monitoring, kontrolu a dohled.

Všechna opatření regulace rybolovu přijata státy nebo regionálními rybářskými hospodářskými organizacemi a dohodami (*Regional Fisheries Management Organizations and Arrangements*, RFMO/As¹¹²) mají být v souladu s dalšími mezinárodními nástroji řízení hlubokomořského rybolovu. Směrnice také nabádají státy ke spolupráci právě v regionálních organizacích, které mají být základem kooperace a správy rybolovu.

3.4 Principy práva životního prostředí

V právu životního prostředí principy často vyjadřují účel a vytčené cíle v návaznosti na specifika životního prostředí. Principy se objevují v mezinárodních smlouvách, v evropské i české legislativě. Ne všechny principy ochrany životního prostředí lze považovat za principy práva, některé principy mají politický či morální význam. Mezi principy mezinárodního práva životního prostředí je třeba upozornit zejména na dva principy, které je nutné v oblasti ochrany biodiverzity mořského dna aplikovat. Jde o princip předběžné opatrnosti, jehož význam byl vyzdvižen Komorou pro spory týkající se mořského dna v roce 2011, a princip ekosystémového přístupu k ochraně, který je obzvláště hodnotný při ochraně mořského dna, kde existuje velká vzájemná závislost mezi živočichy a jejich místem výskytu. Je důležité se věnovat

---

¹¹² Regionální rybářské hospodářské organizace jsou mezinárodní organizace tvořené zeměmi, které mají zájmy v určité oblasti rybolovu. Některé se zaměřují na všechna rybí hejna určité oblasti, jiné se zaměřují na hejna vysoce migrujících druhů, například tuňáka, v širší geografické oblasti.

těmto principům práva, neboť jsou v režimu Oblasti podle Úmluvy zcela ignorovány nebo velmi opomíjeny.

Je také třeba uvést, že některé z těchto principů, které byly použity při sjednávání Úmluvy, jsou použitelné nejen v oblastech za hranicemi národní jurisdikce, ale i v oblastech spadajících pod jurisdikci států. Přesto stále zůstávají tyto systémy správy oddělené.

3.4.1 Princip předběžné opatrnosti

Princip předběžné opatrnosti je jedním z principů typických pro právo životního prostředí. Po jeho zahrnutí do Deklarace z Rio de Janeiro v roce 1992 nejistota ohledně případných nebezpečí škody nemůže být důvodem k nečinnosti států. V kontextu omezených znalostí o prostředí mořského dna má tento princip neocenitelný význam. Právní doktrína tento princip většinou považuje za normu mezinárodního obyčejového práva, zejména v oblasti mořského práva¹¹³. Tento názor potvrzuje i Komora ve svém Posudku z roku 2011. Dle Komory byl princip předběžné opatrnosti zahrnut do mnoha mezinárodních smluv a dalších nástrojů ochrany, které také reflektují formulaci Principu č. 15 v Deklaraci z Rio de Janeiro. Tímto započal trend posílený zahrnutím principu do Nařízení týkajících se těžby. I když se tento princip začal objevovat až po podepsání Úmluvy UNCLOS, není to překážkou jeho aplikaci. Tu dovoluje evolutivní a teleologický výklad, který je umožněn rozhodnutím Mezinárodního soudního dvora ve věci *Usine de pate a papier*. Princip předběžné opatrnosti, jako obyčej mezinárodního práva (nebo aspoň mořského práva), může být používán k ochraně biodiverzity mořského dna, jednak za hranicemi národní jurisdikce a jednak pro regulaci dalších činností mimo provádění těžební činnosti pod dohledem Úřadu pro mořské dno.

Aplikace tohoto principu nicméně přináší potíže, neboť se aplikuje v zásadě v situacích, ve kterých přetrvávají pochybnosti. Pokud je nyní princip předběžné

---

¹¹³ RAYFUSE, Rosemary. Precaution and the Protection of Marine Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction [article]. *International Journal of Marine and Coastal Law* [online]. 2012, 27(4), 773 [cit. 2017-06-13]. ISSN 09273522. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/270539462_Precaution_and_the_Protection_of_Marine_Biodiversity_in_Areas_beyond_National_Jurisdiction

opatrnosti vykládán jako právně závazný, zůstává stále rámcovou povinností, bez jasně definovaného obsahu. Princip předběžné opatrnosti musí být využíván pro efektivní aplikaci na úrovni států při politických úvahách a při tvorbě právních předpisů. Dále musí být princip zejména aplikován na úrovni osob podřízeným právnímu řádu tohoto státu. Je tedy zejména na státech, subjektech mezinárodního práva, aby přijali účinná opatření, která by zajišťovala respektování tohoto principu jeho příslušníky.

Jako dobrý příklad aplikace principu předběžné opatrnosti lze uvést Dohodu o rybích hejnech. Dohoda obsahuje detailní popis, jak aplikovat princip předběžné opatrnosti. Podrobně se mu věnuje čl. 6 a Příloha II Dohody: Státy mají být obezřetné, pokud dostupné informace jsou nejisté, nespolehlivé nebo nedostatečné. Dále by státy měly upravit rozhodovací proces ohledně ochrany a správy rybích hejn, aby získávaly a sdílely nejlepší dostupné vědecké techniky a zavedly moderní metody pro zvládnání nebezpečí a nejistoty. Státy mají také rozvíjet sběr dat a výzkumné programy pro hodnocení dopadu rybolovu na druhy, které nejsou cílem rybolovu, a přidružené nebo závislé druhy ryb a jejich prostředí. Státy mají přijmout plány nezbytné k ochraně takových druhů a k ochraně zvláště významných stanovišť. Pokud vzniknou obavy ohledně hejn druhů ryb, které jsou cílem rybolovu, které nejsou cílem rybolovu, nebo přidružených a závislých druhů, státy mají zvýšit monitoring těchto druhů, aby přezkoumaly jejich status a účinnost opatření na jejich ochranu a správu. Tato opatření mají být pravidelně přehodnocována ve světle nových informací. Pokud nějaký přírodní jev má neblahé dopady na rybí hejna, státy mají přijmout mimořádná opatření tak, aby rybolov nezhoršoval nepříznivé přírodní podmínky. Státy přijmou mimořádná opatření také tehdy, pokud rybolov představuje závažnou hrozbu pro udržitelnost rybích hejn. Takováto mimořádná opatření jsou samozřejmě založena na nejlepších dostupných vědeckých poznacích.

3.4.2 Ekosystémový přístup k ochraně

Dalším velice užitečným moderním principem práva životního prostředí je ekosystémový přístup k ochraně. Ekosystémový přístup k ochraně biodiverzity neznamená zlepšení ochrany pouze „ekosystémové části“ definice biodiverzity. Také

k ochraně jednotlivých druhů rostlin a živočichů je třeba brát v úvahu jejich interakce s ostatními druhy a s prostředím, kde se vyskytují¹¹⁴. Tento přístup nebyl ovšem známým a všeobecně přijímaným v 70. letech v době přípravy Úmluvy o mořském právu. V roce 1982 Světová charta ochrany přírody, přijatá Valným shromážděním OSN potvrzuje důležitost ochrany ekosystémů¹¹⁵. Čl. 3 a 4 prvního oddílu (Obecné principy) Charty předvídají zvláštní ochranu všech druhů ekosystémů, zemských či mořských, a jejich využívání s cílem zajistit optimální udržitelnou produktivitu, která neohrozí integritu těchto ekosystémů nebo druhy, které se v nich vyskytují.

Naproti tomu Úmluva o biologické rozmanitosti je vedena značně ekonomickými motivy¹¹⁶. Její ustanovení slouží k zachování možnosti ekonomického využití biologických zdrojů zejména prostřednictvím sdílení poznatků. Nicméně i Úmluva CBD obsahuje povinnosti zachování a ochrany prostředí s cílem udržitelného rozvoje. Úmluva CBD preferuje ochranu *in situ*, a to biodiverzity, ekosystému a přírodních stanovišť, což považuje za základní požadavek.¹¹⁷ Úmluva tedy požaduje pouze ochranu genetických zdrojů, ale také dobré fungování ekosystémů prostřednictvím ochrany druhů.

V porovnání s Úmluvou o mořském právu je opravdu politováníhodné, že Úmluva CBD má značně omezenou platnost pro ochranu Oblasti. Úmluva o mořském právu obsahuje pouze obecné a relativně nejasné ustanovení o vzácných nebo zranitelných ekosystémech.¹¹⁸ S tím ovšem přichází problém, jak určit vzácné ekosystémy, když byla stále prozkoumána jen část mořského dna. Potíže mohou nastat také při definování zranitelných ekosystémů. Je to ekosystém, v němž žijí ohrožené druhy, nebo postačuje výjimečná vzájemná závislost v rámci ekosystému? V rámci

---

¹¹⁴ Příkladem opačného přístupu, tedy ochrany jednotlivého druhu mohou být limity pro lov ryb nebo úspěšná Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, tzv. CITES.

¹¹⁵ Světová charta přírody, Rezoluce 37/7 přijatá 28. října 1982 během 48. plenární schůze, 37. zasedání Valného shromáždění OSN. Viz preambule alinea devátá.

¹¹⁶ PROUTIERE-MAULION, Gwenaële a Jean-Pierre BEURIER, 2007. *Quelle gouvernance pour la biodiversité marine au-delà des zones de juridiction ?*. Paříž: Institut du développement durable et des relations internationales, s. 6. IDDRI – idées pour le debat: Gouvernance mondiale, 7.

¹¹⁷ Alinea 10 Preambule a čl. 2 al. 13 Úmluvy CBD.

¹¹⁸ Viz čl. 194 odst. 5 Úmluvy UNCLOS.

principu předběžné opatrnosti je určitě nutné, aby definice vzácných a zranitelných ekosystémů nebyla příliš restriktivní.

Zároveň je nutné ekosystémový přístup k ochraně aplikovat na oblast mořského dna nikoli exkluzivně a odděleně od dalších součástí oceánů, i když zároveň je těžké řídit oceánský systém jako celek. Podle definice tento přístup nemůže respektovat přísné formální právní hranice a musí přistupovat k přirozenému systému jako celku.¹¹⁹

3.4.3 Mezinárodní spolupráce

V čl. 192 Úmluvy UNCLOS se uvádí: „*Státy mají povinnost chránit a uchovávat mořské prostředí.*“ Nezbytnost kooperace je několikrát připomínána v Úmluvě UNCLOS a cíl spolupráce je vždy jasně vyznačen¹²⁰. V oblasti ochrany mořského prostředí Část XII Úmluvy UNCLOS říká, že „*Státy učiní všechna nezbytná opatření, která jsou v souladu s touto Úmluvou, k předcházení, omezení a kontrole znečišťování mořského prostředí z jakéhokoli zdroje; k tomu účelu použijí, podle svých schopností a podle potřeby, buď individuálně, nebo společně nejúčinnější prostředky, které mají k dispozici, a budou koordinovat za tím účelem svoje úsilí*“. Tento článek se ale bohužel zabývá jen ochranou před znečišťováním. Dále čl. 197 předvídá spolupráci na úrovni světové i regionální v záležitostech ochrany životního prostředí (článek je součástí Části XII Úmluvy UNCLOS). Využití regionální kooperace by se mohlo zdát nevhodným pro ochranu mořského dna, ale existuje případ, který dokazuje opak. Jde o oblast severovýchodního Atlantického oceánu, kde je ochrana mořského prostředí upravena Úmluvou OSPAR¹²¹. Samotná Úmluva je dílem kooperace v mořské oblasti a pole její působnosti je rozšířeno i na volné moře a navazující mořské dno. Spolupráce na regionální úrovni je podporována na jedné straně státy, na druhé straně i Úřadem

---

¹¹⁹ BARNES, Richard A., 2012. Consolidating Governance Principles for Areas beyond National Jurisdiction. *International Journal of Marine* [online]. 27(2), s. 283 [cit. 2017-08-18]. ISSN 09273522. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&direct=true&db=lgs&AN=74491258&site=eds-live&scope=site&lang=cs>

¹²⁰ Například čl. 143 odst. 3 Úmluvy UNCLOS věnující se mořskému vědeckému výzkumu.

¹²¹ Konvence pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku, která vstoupila v platnost 25. března 1998. Úmluvu podepsaly všechny pobřežní státy Atlantického oceánu, Švýcarsko, Lucembursko a Evropská Unie.

pro mořské dno, který má statut pozorovatele u Komise Úmluvy OSPAR. Také sám Úřad pro mořské dno je příkladem institucionalizace mezinárodní spolupráce.

V roce 2001 se k povinnosti mezinárodní spolupráce vyjádřila Komora pro spory týkající se mořského práva v případě Továrny MOX¹²². Komora považovala povinnost spolupráce jako základní princip v prevenci znečištění mořského prostředí podle Části XII Úmluvy UNCLOS a podle obecného mezinárodního práva¹²³. V této souvislosti je možno uvést také rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora (ICJ), a to v případech Kontinentálního šelfu Severního moře¹²⁴. Soud tedy vyjmenoval mimo jiné tento princip: „*státy jsou povinny vstupovat do jednání s cílem vzniku dohody, ne pouze s cílem projít procesem vyjednávání jako nezbytné podmínky pro automatickou aplikaci určité metody delimitace v případě absence dohody; státy jsou povinny se chovat tak, aby vyjednávání byla smysluplná, což nebude splněno, pokud jedna ze stran bude trvat na své pozici bez přemýšlení o jakékoli změně*“¹²⁵.

3.5 Shrnutí významu současných právních nástrojů

V letošním roce uplyne 35 let od podpisu Úmluvy OSN o mořském právu. Za tuto dobu se oceán i vědomosti o něm značně změnily. Je tedy třeba shrnout a zhodnotit základní nástroje ochrany. V době vzniku se považovalo za největší hrozbu znečištění oceánů. Nyní ale víme, že i další lidské činnosti mají významný vliv i na nejhlubší a na nejvzdálenější části oceánů. Oceány absorbovaly 25 až 30 % uhlíkových emisí vytvořených člověkem a 80 % tepla přidaného do globálního systému¹²⁶. To samozřejmě snížilo dopad klimatických změn na zemi, ale světový oceán se ohřívá a stává se kyselejším, hladina moří stoupá, mění se mořské proudy a zvětšují se oblasti

---

¹²² Případ MOX Plant (Irsko v. Spojené království), případ č. 10; předběžné opatření vydáno dne 3. prosince 2001. ITLOS ovšem nebyl jediným orgánem, který v této věci rozhodoval, dále rozhodoval Evropský soudní dvůr a Stálý rozhodčí soud (Arbitrážní tribunál, ustavený podle Úmluvy OSPAR, později také podle Úmluvy UNCLOS).

¹²³ Viz odst. 82 Rozhodnutí ITLOS v případě MOX Plant.

¹²⁴ Případy North Sea Continental Shelf (SRN v. Dánsko, SRN v. Nizozemsko), rozhodnutí z 20. února 1969. ICJ Reports 1969, s. 3.

¹²⁵ Viz odst. 85 Rozhodnutí ICJv případech Kontinentálního šelfu Severního moře.

¹²⁶ IOC/UNESCO, IMO, FAO, UNDP, 2011. *A Blueprint for Ocean and Coastal Sustainability*. Paris: IOC/UNESCO

s menším množstvím kyslíku na volném moři¹²⁷. Oceán již dnes trpí znečištěním, ničením stanovišť a nadměrným využíváním zdrojů, přitom mořské prostředí a mořské dno musí odolávat dalším negativním jevům.

Nejvýznamnějším nástrojem ochrany je stále právě Úmluva o mořském právu, jejíž ustanovení jsou více či méně účinná¹²⁸. Mezi silné stránky Úmluvy UNCLOS patří následující ustanovení:

1. Úmluva je prvním právně závazným dokumentem s cílem ochrany a zachování mořského prostředí (čl. 192 Úmluvy). Tato povinnost je dále rozvedena v čl. 194 odst. 5, kdy zahrnuje povinnost „přijmout opatření nezbytná pro ochranu a zachování vzácných nebo zranitelných ekosystémů, jakož i přirozeného životního prostředí druhů, jejichž zásoby jsou vyčerpány“.
2. Úmluva také jako první zahrnuje všechny druhy znečištění. Státy přijmou opatření na snížení znečišťování ze zdrojů na souši, z ovzduší, z lodí a z jiných zařízení a přístrojů používaných při těžbě přírodních zdrojů mořského dna. Státy také učiní nezbytná opatření proti znečištění mořského prostředí, které by bylo důsledkem použití technologií nebo zanesení cizorodých nebo nových druhů do mořského prostředí, čímž Úmluva mířila na budoucí zdroje znečištění.
3. Úmluva nastavila takové postupy, díky kterým je schopna se vyvíjet. Úmluva dává pravomoci mezinárodním a regionálním organizacím a také diplomatickým konferencím, které přijímají pravidla, směrnice a doporučení pro prevenci, snížení a kontrolu znečištění. Velkou roli v interpretaci Úmluvy hraje také Komora pro spory týkající se mořského práva.
4. Úmluva obsahuje jasnou povinnost států spolupracovat na celosvětové i regionální úrovni. To zahrnuje také povinnost spolupracovat v oblastech

---

¹²⁷ ROGERS, Alex a Daniel d'Auvergne LAFFOLEY, 2011. *International Earth System Expert Workshop on Ocean Stresses and Impacts: Summary Workshop Report*. IPSO Oxford, s. 6.

¹²⁸ GJERDE, Kristina M., 2012. Challenges to Protecting the Marine Environment beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. Martinus Nijhoff Publishers, 27(2), 842-846. DOI: 10.1163/15718085-12341255. ISBN 10.1163/15718085-12341255. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/15718085-12341255>

výzkumu mořského znečištění a stanovení vědeckých kritérií pro vypracování standardů k omezení znečišťování mořského prostředí (čl. 197, 200 a 201).

5. Úmluva požaduje, aby státy aktivně monitorovaly důsledky činností, které povolily nebo které provádějí, aby zjistily, zda tyto činnosti nemohou způsobit znečištění mořského prostředí (čl. 204 odst. 2). Toto předchozí hodnocení dopadů je důležitou součástí povinnosti předcházet znečištění a chránit mořské prostředí (čl. 192 a 194).
6. Úmluva se v několika člancích detailně věnuje prosazování dodržování právních předpisů a vyvažuje práva pobřežních států na ochranu životního prostředí se zájmy námořních států na nerušenou plavbu (čl. 213 až 233).

Úmluva UNCLOS, nazývaná ústavou oceánu, má ovšem i své mezery a nedostatky.

1. Povinnost chránit a uchovávat mořské prostředí nebyla adekvátně implementována. Rozdělení oceánu na různé systémy v závislosti na vzdálenosti od pobřeží je důležité pro pojmenování povinností států, nicméně nebere v úvahu propojenost ekosystémů a migrujících druhů.
2. Úmluva je zejména zaměřena na znečišťování oceánu a nereguluje současně další zdroje ohrožení zachování biodiverzity.
3. Úmluva se nezabývá mnoha činnostmi, které ale mají závažné dopady na mořské prostředí. Jde mimo jiné o těžbu ropy a zemního plynu, pokládání kabelů a potrubí, bioprospekci nebo hlubokomořský turismus.
4. Povinnost spolupráce na regionální úrovni nebyla implementována rovnoměrně. V současné době pouze pět z osmnácti regionálních úmluv se zabývá oblastmi mimo národní jurisdikci¹²⁹. Úmluva neupravuje integraci správy mezi různými regiony nebo mezi vodním sloupcem volného moře a mořským dnem.
5. Stále chybí společná pravidla pro posuzování vlivů na životní prostředí různých činností prováděných v mořském prostředí. Při posuzování vlivů na

---

¹²⁹ Jde o Úmluvu OSPAR pro severovýchodní Atlantik, Úmluvu z Noumea pro jižní Pacifik, antarktickou Úmluvu CCAMLR, Úmluvu z Barcelony pro Středozemní moře a Úmluvu z Limy pro ochranu jihovýchodního Pacifiku.

životní prostředí také nejsou brány v úvahu kumulativní efekty různých činností.

6. Úmluva se nejvíce spoléhá na kontrolu státem vlajky. Nicméně není řešen systém tzv. výhodných vlajek pro registraci lodí námořní dopravy.

Úmluva OSN o mořském právu dnes již není dostatečná pro řešení všech problémů a zvládnutí ohrožení mořského dna. Není ovšem třeba ji opustit a pracovat na novém nástroji ochrany, spíše rozšířit a modernizovat rámec ochrany mořského prostředí i na základě zkušeností z jiných celosvětových nebo regionálních úmluv.

4 Současná diskuze a příprava nového nástroje ochrany

Rozhodně nelze říct, že by mořské dno a sloupec vody nad ním bylo neregulovanou oblastí. Existují pravidla pro některé činnosti vykonávané v této oblasti. Nicméně jejich aplikace je nedostačující například na ochranu genetických zdrojů mořského dna. Probíhá diskuze o novém nástroji regulace, která se týká obecně oblastí mimo národní jurisdikci. Diskuze se ubírá dvěma směry. První směr představuje hledání obecného režimu pro oblasti mimo národní jurisdikci. Výsledkem této diskuze je Deset principů pro správu volného moře, které byly vypracovány Mezinárodním svazem ochrany přírody (IUCN 10 Principles for High Seas Governance)¹³⁰ již v roce 2008. IUCN navrhuje aplikovat tyto principy: podmíněná svoboda aktivit na volném moři, ochrana mořského prostředí, mezinárodní spolupráce, správa založená na vědeckých poznatcích, dostupně veřejné informace, transparentní a otevřený rozhodovací proces, princip předběžné opatrnosti, ekosystémový přístup, udržitelné a spravedlivé užívání zdrojů a odpovědnost států za aktivity podnikané pod jejich jurisdikcí nebo kontrolou.

Druhý směr diskuze o budoucím možné právní úpravě se zaměřuje na ochranu genetických zdrojů, tedy na ochranu biodiverzity v oblastech mimo národní jurisdikci. Tato diskuze nyní probíhá zejména na půdě Organizace spojených národů v Přípravné komisi, která byla ustavena rezolucí Valného shromáždění č. 69/292. Práci této Přípravné komise se dále věnuji v této kapitole. Zásadní neshoda v diskuzi o ochraně genetických zdrojů v oblastech mimo národní jurisdikci panuje v základním nastavení systému. Na jedné straně jsou státy, které požadují, aby systém byl postaven na principu společného dědictví lidstva. Na druhé straně jsou státy, které navrhují, aby se aplikoval princip svobody na volném moři¹³¹. Tato diskuze o genetických zdrojích připomíná diskuzi ze šedesátých a sedmdesátých let, která se vedla v Komisi OSN pro mořské dno a na Třetí konferenci OSN o mořském právu. Týkala se průzkumu a

---

¹³⁰ Dostupné na: "10 Principles" for improving governance of the high seas – have your say!, IUCN [online]. [cit. 2017-08-27]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/content/%E2%80%9C10-principles%E2%80%9D-improving-governance-high-seas-%E2%80%93-have-your-say>

¹³¹ TREVES, Tullio, 2010, op. cit., s.16.

využívání polymetalických kongrecí, které se nacházejí na mořském dně za hranicemi národní jurisdikce.

Specifika mořských zdrojů, neshoda v tom, zda patří k mořskému dnu, nebo sloupci vody nad ním, fakt, že k výzkumu je často potřeba jen malý vzorek, ale jsou nutné velké investice pro rozvinutí komerčního využití, naznačuje, že je potřeba moderního nástroje pro správu těchto zdrojů. Regulace různých činností není jedinou možností ochrany mořského prostředí. Lze uvažovat o zákazu některých činností, např. hlubokomořského rybolovu. Vzhledem k rozsáhlému dotování této energeticky náročné činnosti a relativně malým úlovkům, by šlo uvažovat o ukončení tohoto typu rybolovu a přesměrování dotací ke kompenzaci dotčených rybářů a obnovení populací ryb ve vodách blíž pobřeží, kde se rybím hejnům lépe daří. Ukončení hlubokomořského rybolovu by bylo vhodné zejména za hranicemi národní jurisdikce, kde činnost několika států přispívá ke ztrátě biodiverzity oceánů, která je důležitá pro celé lidstvo¹³².

4.1 Práce na novém nástroji ochrany na půdě OSN

V rezoluci č. 69/292 z 19. června 2015 Valné shromáždění OSN rozhodlo vyvíjet mezinárodní právně závazný dokument, který vychází z Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982 a který se týká ochrany a udržitelného využívání mořské biologické diverzity za hranicemi národní jurisdikce. Za tímto účelem Valné shromáždění ustavilo Přípravnou komisi, otevřenou všem členským státům OSN, členům specializovaných agentur, smluvním stranám Úmluvy UNCLOS a dalším pozorovatelům. Komise měla za úkol připravit návrh dokumentu a zohlednit závěry Ad hoc otevřené neformální pracovní skupiny, která byla ustavena na základě rezoluce Valného shromáždění č. 68/70 z 27. února 2014¹³³. Přípravná komise se sešla na čtyřech setkáních během let 2016 a 2017 tak, aby mohla podat zprávu Valnému shromáždění OSN do konce roku 2017. Jednání se účastnila většina členských států OSN.

---

¹³² NORSE, Elliott A., Sandra BROOKE, William W.L. CHEUNG, et al., 2012, op. cit., s. 317.

¹³³ Tato pracovní skupina se sešla třikrát, v dubnu a červnu 2014 a v lednu 2015. Jednání se účastnili zástupci mnoha států a mezinárodních organizací.

Při vyjednávání a rozhodování se Přípravná komise vždy snažila nalézt konsensus u podstatných náležitostí budoucího nástroje ochrany, což ovšem nebylo vždy možné. Závěrečná doporučení jsou rozdělena na dvě části. U Části A panovala shoda mezi většinou delegací, u Části B neshoda. Valné shromáždění OSN rozhodlo, že Přípravná komise by se měla zabývat tématy identifikovanými v roce 2011 v příloze rezoluce č. 66/231, zachováním a udržitelným využíváním mořské biodiverzity za hranicemi národní jurisdikce, konkrétně mořskými genetickými zdroji včetně otázky sdílení přínosů, nástroji územní ochrany včetně mořských chráněných oblastí, posuzováním vlivů na životní prostředí a budováním kapacit a přesunem mořských technologií.

4.1.1 Hodnocení návrhu nového právního nástroje

Doporučení Přípravné komise¹³⁴ se věnují všem otázkám a navrhují obsah od preambule až po závěrečná ustanovení. Preambule by měla zachovat hlavní úlohu Úmluvy UNCLOS a roli dalších relevantních právních nástrojů (např. Úmluvy o rybích hejnech) a světových i regionálních organizací (Mezinárodní námořní organizace, Úřadu pro mořské dno a regionálních rybářských hospodářských organizací). Preambule by dále měla obsahovat odkaz na pravidla a principy obecného mezinárodního práva a v neposlední řadě uznat nezbytnost asistence rozvojovým státům, především nejméně vyspělým státům, vnitrozemským rozvojovým státům, malým ostrovním rozvojovým státům, a také pobřežním státům Afriky. Jakékoli činnosti na mořském dnu jsou prozatím velice finančně nákladné, ale zároveň slibují značné finanční zisky v budoucnu. Je proto nutné, aby se do těchto aktivit mohly zapojit právě i rozvojové státy. Součástí preambule by také podle doporučení Přípravné komise mělo být uznání potřeby komplexního režimu pro lepší ochranu mořské biodiverzity za hranicemi národní jurisdikce. Mořské dno je nyní cílem mnoha různých činností. Je potřebné, aby všechny podléhaly podobné kontrole.

Je zajímavé, v jakém pořadí navrhuje Přípravná komise první články samotné budoucí úmluvy. Moderní úmluvy často začínají vytyčením cíle dohody, až poté

---

¹³⁴ Zpráva Přípravné komise a Non-paper (aide-mémoire, zápis) předsedy Komise jsou dostupné na <http://www.un.org/depts/los/biodiversity/prepcom.htm>

následují legální definice¹³⁵. Přípravná komise ale ve své zprávě navrhuje začít definicemi základních pojmů. Tyto definice mají být konzistentní s definicemi obsaženými v jiných Úmluvách, především UNCLOS, CBD a FSA. Oblastmi mimo národní jurisdikce se rozumí volné moře a Oblast tak, jak jsou definované v Úmluvě o mořském právu. Lze hodnotit samozřejmě pozitivně, že bude existovat společný rámec ochrany biodiverzity na mořském dně i ve vodním sloupci nad ním, kde se vyskytuje mnoho druhů živočichů a rostlin pevně spjatých s mořským dnem. Cílem budoucího právního nástroje má být zajištění ochrany a udržitelného využívání mořské biologické diverzity v oblastech za hranicemi národní jurisdikce prostřednictvím efektivní implementace Úmluvy.

Budoucí právní nástroj musí vycházet z existujících právních zásad i z principů a přístupů práva životního prostředí. Některé principy postačí vyjmenovat v preambuli úmluvy nebo v některém článku, například respektování suverenity a teritoriální integrity pobřežních států. Jiné principy a přístupy bude ovšem vhodné podrobněji rozvést v samostatném článku. Jde především o integrovaný přístup k ochraně, ekosystémový přístup, používání nejlepších dostupných technologií nebo nutnost mezinárodní spolupráce. U mezinárodní spolupráce bude například vhodné určit konkrétní fóra nebo periodu svolávání konference smluvních stran a podporovat sdílení informací a dat. Ekosystémový přístup k ochraně nebo princip předběžné opatrnosti musí být aplikovány v dalších člancích budoucí úmluvy, které budou upravovat vytváření chráněných mořských rezervací nebo posuzování vlivu na životní prostředí. Mezi další důležité zmíněné principy patří povinnost nepřevádět jeden druh znečištění v jiný, využívání mořské biodiverzity pouze pro mírové účely nebo zapojení veřejnosti a veřejná dostupnost informací.

Ochrana mořských genetických zdrojů by měla být jedním z hlavních cílů budoucího právního nástroje. Ze zprávy předsedy Přípravné komise ale vyplývá, že nepanuje shoda v některých důležitých aspektech a předseda navrhuje několik možností řešení. Může se zdát překvapující, že non-paper předsedy obsahuje možnost, že by se ochrana genetických zdrojů týkala pouze zdrojů nacházejících se v Oblasti.

---

¹³⁵ Příkladem může být Aarhuská úmluva z roku 1998 o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí nebo Úmluva o biologické diverzitě z roku 1992.

Podle mého názoru je vhodnější, aby do rozsahu ochrany patřila nejen Oblast, ale i volné moře. Cílem budoucího právního nástroje je vymezení režimu pro oblasti mimo národní jurisdikci. Bylo by nelogické chránit pouze genetické zdroje mořského dna.

Nejdůležitější zůstává otázka hlavního přístupu k ochraně. Jak bylo naznačeno na začátku této kapitoly, stále se vede diskuze, zda podřídít genetické zdroje ochraně jako společné dědictví lidstva, nebo na jejich využívání aplikovat svobodu moří. Existuje i třetí možnost, kdy by se koncept ochrany nepojmenovával obecným teoretickým označením „společné dědictví lidstva“, nebo „svoboda volného moře“, ale nastavil by se prakticky fungující systém ochrany vycházející z obou koncepcí. Jak vidíme na současné Úmluvě o mořském právu, není důležité pouze koncept pojmenovat, ale zejména efektivně aplikovat a implementovat.

Další otázkou, kterou je třeba v budoucím právním nástroji vyřešit, je přístup k mořským genetickým zdrojům. Přístup může být volný, nebo regulovaný, a to pro všechny činnosti včetně mořského výzkumu, nebo jen pro bioprospekci. Mohou být poté nastaveny podmínky pro přístup a povinnost uložit vzorky, data a další související informace ve veřejně dostupných databázích, biobankách. Domnívám se, že přístup by měl být regulovaný a spojený s posuzováním vlivů na životní prostředí a hodnocením dopadů na sousední mořské oblasti a přilehlé pobřežní státy.

Otázkou související s přístupem ke genetickým zdrojům je sdílení přínosů, finančních a nefinančních. Příklady přínosů můžeme najít v příloze Nagojského protokolu k Úmluvě o biologické rozmanitosti¹³⁶. Finanční přínosy mohou zahrnovat poplatky za přístup, poplatek za odebraný vzorek, licenční poplatky v případě uvedení na trh, financování výzkumu nebo společné podniky. Mezi nefinanční přínosy můžeme zahrnout sdílení výsledků výzkumu a vývoje, umožněné přístupu do *ex situ* objektů genetických zdrojů a do databází, účast na vývoji produktů nebo vytváření institucionálních kapacit. Dále můžeme zmínit přístup vědců z rozvojových zemí nebo spolupráci a účast na školeních a vzdělávání. Pro sdílení těchto přínosů mohou být využity mimo jiné současné mechanismy Úřadu pro mořské dno. V době, kdy je stále velká část mořského dna neprozkoumaná, považují za důležité sdílení získaných

---

¹³⁶ Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání k Úmluvě o biologické rozmanitosti byl přijat v roce 2010.

vědomostí, stejně jako zapojení rozvojových států, a to účastí vědců z těchto zemí nebo alokací fondů získaných ze zaplacených licenčních poplatků.

Dalším účinným nástrojem ochrany biodiverzity mořského dna je vytváření mořských chráněných oblastí. Mořské chráněné oblasti vznikající podle nového právního nástroje musí být v souladu se současnými ustanoveními Úmluv UNCLOS a CBD a musí respektovat jurisdikci a práva pobřežních států na kontinentálním šelfu, který přesahuje 200 námořních mil. Při vytváření mořských chráněných území je třeba aplikovat principy a přístupy práva životního prostředí, které také zmiňuje non-paper předsedy Přípravné komise. Mezi ně patří princip prevence a předběžné opatrnosti, integrovaný přístup, ekosystémový přístup a používání nejlepších dostupných metod.

Případné mořské chráněné oblasti nesmí představovat nepřiměřenou zátěž pro pobřežní státy a musí být v souladu s opatřeními přijatými v exkluzivní ekonomické zóně. Při vytváření mořských chráněných oblastí je nutné hledat rovnováhu mezi ochranou mořského prostředí a legálními činnostmi prováděnými na moři s cílem udržitelného využívání.

Důležitým aspektem jsou kritéria vytváření mořských chráněných oblastí a pravidla procesu vytvoření mořské chráněné oblasti. Základní kritéria by mohla vycházet z kritérií existujících nástrojů územní ochrany¹³⁷ a zahrnovat jedinečnost, vzácnost, zranitelnost, křehkost, citlivost, reprezentativnost, závislost, přirozenost a rozmanitost. Systém by mohl být nastaven s globální správou mořských chráněných oblastí. Další možností je přijetí obecných postupů a cílů na světové úrovni, vytváření chráněných oblastí by bylo svěřeno regionálním nebo sektorovým organizacím pod dohledem globální instituce. Třetí možností je přenesení větších pravomocí na regionální a sektorové instituce bez globálního dohledu. Domnívám se, že je důležité, aby existoval nejen obecný společný rámec pro vytváření mořských chráněných oblastí, ale i určitý centralizovaný dohled nad vytvářením a správou těchto oblastí. Systém by měl být doplněn o způsob pomoci rozvojovým státům se správou těchto oblastí. Možnost podat návrh na vytvoření mořské chráněné oblasti by měly mít nejen

---

¹³⁷ Ekologicky a biologicky významné mořské oblasti (*Ecologically or Biologically Significant Marine Areas*, EBSAs) podle Úmluvy CBD, Zvlášť citlivé mořské oblasti (*Particularly Sensitive Sea Area*, PSSA) vytvářené Mezinárodní námořní organizací nebo Oblasti zvláštního environmentálního významu (*Areas of Particular Environmental Interest*, APEIs) vytvářené Úřadem pro mořské dno.

smluvní strany budoucího právního nástroje, ale také vědecká (technická) komise ustanovená budoucí smlouvou nebo jiné mezinárodní a nevládní organizace.

Budoucí právní nástroj ochrany mořského prostředí by měl navázat na čl. 206 Úmluvy UNCLOS, který státům ukládá: „*mají-li rozumné důvody se domnívat, že plánovaná činnost podléhající jejich jurisdikci anebo kontrole může způsobit podstatné znečištění nebo vážnou a škodlivou změnu mořského prostředí, vyhodnotí, pokud je to možné, možné důsledky této činnosti na mořské prostředí a výsledky tohoto vyhodnocení oznámí způsobem předvídaným v článku 205*“. Budoucí závazný právní nástroj může vycházet z existujících úmluv a směrnic¹³⁸. Povinnost provést posuzování vlivů na životní prostředí by byla stále svěřena státu, který vykonává efektivní kontrolu nad určitou činností v mořské oblasti nebo který vykonává svou pravomoc ve formě povolení nebo financování určité aktivity. Případně může být posuzování vlivů vykonáváno třetí stranou, výzkumnou institucí nebo soukromou společností, podle pokynů a kontroly státu.

Posuzování vlivů na životní prostředí by mohly podléhat všechny činnosti probíhající v mořské oblasti mimo hranice národní jurisdikce, nebo jen určité vymezené činnosti. Vymezení by mohlo být podobné jako v Úmluvě UNCLOS ve výše zmíněném čl. 206, případně by součástí nového právního nástroje byl seznam činností, které podléhají posuzování vlivů, nebo opačný seznam činností, které nepodléhají posuzování vlivů na životní prostředí. Jakékoli řešení nesmí být rigidní a musí reagovat na technický vývoj a rozšiřování dalších činností v mořském prostředí.

Nedílnou součástí procesu posuzování vlivů na životní prostředí musí být i pravidelný monitoring činností a dohled nad dodržováním pravidel stanovených v posudku vlivů na životní prostředí. Po ukončení činnosti musí být vypracováno hodnocení dodržování ochrany životního prostředí.

Budování a sdílení kapacit je také velmi důležitou oblastí, které se může věnovat samostatná část nebo která by měla být zahrnuta v dalších částech. Je nezbytné

---

¹³⁸ Úmluva z Espoo o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států z roku 1991 nebo Dobrovolné směrnice pro zvážení biodiverzity při posuzování vlivů na životní prostředí a strategickém hodnocení vlivů na životní prostředí v mořských a pobřežních oblastech Úmluvy CBD z roku 2012.

rozvíjet a posilovat kapacitu zejména rozvojových států. Budoucí právní nástroj by měl navazovat na čl. 266 Úmluvy UNCLOS *Podpora rozvoje a převodu mořské technologie*, čl. 18 Úmluvy CBD *Technická a vědecká spolupráce* nebo Kritéria a směrnice pro přesun mořské technologie vytvořené Mezivládní oceánografickou komisí. Rozvoj a převod mořské technologie pomůže zlepšit ochranu mořského prostředí a pomůže rozvojovým zemím s lepší interpretací tohoto budoucího právního nástroje.

Budoucí právní nástroj také musí nastavit institucionální rámec ochrany mořského prostředí. Rozhodovací orgán by přezkoumával implementaci jednotlivých ustanovení. Dále by tento orgán zastřešoval výměnu informací spojených s implementací, podporoval konzistentnost snah o ochranu mořského prostředí a prosazoval spolupráci a koordinaci nejen mezi státy, ale i s globálními, regionálními i sektorovými organizacemi. V neposlední řadě by přijímal doporučení spojená s implementací této úmluvy.

4.1.2 Oblasti vyžadující další diskuzi

Samotná Zpráva Přípravní komise zmiňuje v Části B oblasti, ve kterých nepanovala shoda během jednání. Jak již bylo zmíněno výše, stále probíhá diskuze, zda by se měl systém ochrany mořského prostředí více blížit principům společného dědictví lidstva, nebo principům svobody volného moře. Takováto neshoda může být odrazující, přesto doufám, že se podaří nalézt konsensus pro nastavení nového fungujícího režimu ochrany. S tímto souvisí i otázka, zda regulovat přístup k mořským genetickým zdrojům a zda monitorovat jejich využívání.

Dále bude nutné najít shodu na institucionálním uspořádání. Případný rozhodovací orgán musí podporovat spolupráci a koordinaci států a zároveň nesmí oslabit pole působnosti existujících regionálních nebo sektorových organizací. S ohledem na proces posuzování vlivů na životní prostředí bude potřeba najít konsensus, zda tento proces bude probíhat na úrovni států nebo na mezinárodní úrovni.

Neméně důležitou otázkou je způsob řešení sporů a otázka odpovědnosti. Státy musí budoucí dohodu správně implementovat a řádně dohlížet na činnosti probíhající

mimo oblast národní jurisdikce pod jejich jurisdikcí nebo kontrolou. Lze použít podobné znění jako v čl. 35 Dohody o rybích hejnech: „*Smluvní strany jsou odpovědné dle mezinárodního práva za škody a ztráty, které jim jsou přičitatelné dle této Dohody.*“ Řešení sporů není vždy jednoduché a odpovědnost států patří mezi delikátní oblasti mezinárodního veřejného práva.

5 Závěr

V oblasti mořského práva a ochrany mořského prostředí existuje několik závazných právních úmluv. Při jejich zkoumání a hodnocení jsem došla k závěru, že systém ochrany biodiverzity mořského dna není dostatečný. Bohaté ekosystémy mořského dna u hydrotermálních vývěr, podmořských hor a hlubokomořských korálů byly dlouho pro člověka neznámé. Minimálně posledních 40 let ale již víme, že krajina mořského dna není pustinou, má členitý geografický profil a zejména je domovem živočichů a rostlin, kteří jsou schopni přežít bez slunečního světla, bez fotosyntézy, v nízkých teplotách a vysokém tlaku. Mořské dno je také stále více cílem těžářů. Vyskytují se na něm polymetalické konkrerce a další rudy obsahující vzácné kovy.

Nejvýznamnější úmluvou je nepochybně Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982, nazývaná ústavou oceánů. Úmluva UNCLOS se zabývá základními otázkami práv a povinností států na moři a je kodifikací obyčejových pravidel námořního práva. Obsahuje ale i ustanovení týkající se ochrany mořského dna za hranicemi národní jurisdikce. Mořské dno bylo vyhlášeno společným dědictvím lidstva. Je nutné zdůraznit, že toto označení se týká pouze mořského dna a nikoli sloupce vody nad ním, kde se samozřejmě vyskytuje množství organismů. Vzhledem k období přijetí Úmluvy UNCLOS a tehdejší úrovni znalostí i biodiverzitě mořského dna je pochopitelné, že ustanovení se již dnes zdají nedostatečná. Hlavním nedostatkem Úmluvy UNCLOS je velice úzká definice činností v Oblasti. Úmluva UNCLOS nebyla prozatím v této oblasti změněna, přesto díky činnosti Úřadu pro mořské dno a rozhodovací činnosti Komory pro spory týkající se mořského práva se ochrana biodiverzity mořského dna zlepšila.

Úřad pro mořské dno a zejména Rada Úřadu má velice významnou pozici. Požadavky na ochranu životního prostředí se vyskytují v jejích Rozhodnutích, která regulují těžbu minerálů v Oblasti, a v doporučeních, která se týkají obsahu posudků vlivů na životní prostředí. Rozhodnutí jsou postavena na principu předběžné opatrnosti, podporují kooperaci států a předvídají vznik zón ochrany mořského dna.

Komora pro spory týkající se mořského dna ve svém posudku z 1. února 2011 vyjasnila na žádost Rady Úřadu pro mořské dno povinnosti států při dohledu nad aktivitami v Oblasti. Stát má jednak povinnosti spojené s navrhováním osob pro provádění činností v Oblasti a jednak je odpovědný v případě škody. Posudek se zabývá i ochranou životního prostředí. Součástí povinností států musí být používání nejvhodnějších ekologických postupů. Důležitý je také extenzivní výklad Komory. Nabádá, aby Nařízení Rady o konkracích bylo interpretováno ve světle rozvoje práva, tak jak je obsaženo v nařízení o sulfidech, které bylo přijato později. Posudek dále nabádá k extenzivní aplikaci současných ustanovení Úmluvy UNCLOS na ochranu mořského prostředí.

Několik let po Úmluvě UNCLOS byla v roce 1992 přijata Úmluva o biologické rozmanitosti. Přestože poznatky o mořském dně již byly větší, ani tato Úmluva se specificky nevěnuje ochraně mořského dna. Naopak lze konstatovat, že Úmluva CBD má značně pevninský charakter. Úmluva CBD je navíc často mírná a některá významná ustanovení jsou použitelná pouze pro mořské oblasti spadající pod národní jurisdikci. V roce 2006 Konference smluvních stran přijala dvě rozhodnutí, která se týkají ekosystémů mořského dna. Konference uznala jejich významnost a vyzvala k zesílení vědeckého výzkumu a ke spolupráci mezi státy. Dále Konference vyzvala Sekretariát Úmluvy CBD, aby ve spolupráci s Divizí OSN pro záležitosti oceánů a mořské právo prozkoumal možnosti prevence a zmírnění dopadů lidských aktivit na prostředí mořského dna.

Dalšími významnými mezinárodními právními nástroji jsou Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES, Dohoda k provedení ustanovení Úmluvy OSN o mořském právu z 10. prosince 1982 týkající se ochrany a hospodaření s rybími hejny, která se pohybují jak uvnitř výlučných ekonomických zón, tak na volném moři, a s rybími hejny vysoce migrujících druhů a nezávazné Mezinárodní směrnice pro řízení hlubokomořského rybolovu na volném moři přijaté Organizací pro výživu a zemědělství. Všechny tyto nástroje mohou zdůraznit potřebu koordinace aktivit států na mořském dně, ale nemohou nahradit komplexní ochranu ekosystémů mořského dna, která je nezbytná.

Mořské dno je dnes ohroženo mnoha činnostmi, těžbou minerálů, ropy a zemního plynu, pokládáním kabelů a potrubí, bioprospekci nebo hlubokomořským turismem. Povinnost chránit a uchovávat mořské prostředí ale není dostatečná. Chybí společná pravidla pro posuzování vlivů na životní prostředí a neprobíhá dostatečná kontrola činností. Již několik let se proto vede diskuze o možnosti nového režimu oblastí mimo národní jurisdikci a ochranu genetických zdrojů, které se zde nacházejí. Je nutné, aby budoucí právní nástroj vycházel ze současných mezinárodních dohod, reflektoval vývoj v oblasti práva životního prostředí a byl postaven na základních principech práva životního prostředí, principu předběžné opatrnosti, ekosystémovému přístupu k ochraně a mezinárodní spolupráci.

Nejvíce pozornosti bychom měli směřovat k práci Přípravné komise OSN, která byla ustavena rezolucí Valného shromáždění OSN v roce 2015. Přípravná komise v letošním roce vydala zprávu, ze které můžeme vyčíst hlavní oblasti diskuze. Zjistíme, že ani po dvou letech činnosti nepanuje shoda na některých základních otázkách. Ze zprávy nevyplývá konsensus na základním rámci ochrany, zda by právní režim měl být podobný systému mořského dna, nebo volného moře. Tedy zda by genetické druhy mořského dna byly prohlášeny také za společné dědictví lidstva, nebo by podléhaly svobodě volného moře. Činnost Přípravné komise se zaměřuje na tyto oblasti: zachování a udržitelné využívání mořské biodiverzity za hranicemi národní jurisdikce, konkrétně mořských genetických zdrojů včetně otázky sdílení přínosů, nástroje územní ochrany včetně mořských chráněných oblastí, posuzování vlivů na životní prostředí a budování kapacit a přesun mořských technologií.

Přípravná komise ve své zprávě nerozlišuje mezi jednotlivými činnostmi. Je důležité, aby všechny činnosti na mořském dně podléhaly podobné kontrole včetně posuzování vlivů na životní prostředí. Domnívám se, že není nutné, aby genetické zdroje byly podřízeny ochraně jako společné dědictví lidstva, nebo aby byly volně přístupné. Zajímavou a schůdnou možností je vytvoření ad hoc režimu. Nastavil by se prakticky fungující systém, který vychází z obou zmíněných koncepcí a moderních principů práva životního prostředí. Významnou možností ochrany je vytváření mořských chráněných oblastí. Pro jejich efektivní fungování je důležité, aby návrhy mohly podávat nejen účastnické státy, ale i mezinárodní a nevládní organizace. Dále

bude potřeba vytvořit společný rámec pro vytváření těchto oblastí a dohled nad jejich správou. Nezbytnou podmínkou fungování budoucího systému je nastavení systému sdílení přínosů a pomoc rozvojovým zemím při implementaci tohoto budoucího právního nástroje.

Značná část mořského dna je stále neprobádaná, ale s vývojem techniky můžeme očekávat, že se činnosti v prostředí mořského dna zintenzivní. Nekontrolovaný rozvoj těžby, rybolovu a bioprospekce by mohl nenávratně zničit významné ekosystémy mořského dna. Bylo by velmi vhodné, aby návrh nového právního režimu byl přijat co nejdříve.

Použití prameny a literatura

a) Monografie

GOULLETQUER, Philippe, Philippe GROS, Gilles BOEUF a Florence WEBER, 2013. *Biodiversité en environnement marin*. Versailles: Quae, 207 s. ISBN 978-275-9217-625.

KISS, Alexandre a Jean-Pierre BEURIER, 2010. *Droit international de l'environnement*. 4. éd. Paris: Pedone, 590 s. ISBN 978-223-3005-984.

PRIMACK, Richard B., Jane LECOMTE a François SARRAZIN, 2012. *Biologie de la conservation: cours et applications*. Paris: Dunod, 384 s. ISBN 978-210-0567-089.

PROUTIERE-MAULION, Gwenaële a Jean-Pierre BEURIER, 2007. *Quelle gouvernance pour la biodiversité marine au-delà des zones de juridiction ?*. Paris: Institut du développement durable et des relations internationales, 73 s. IDDRI – idées pour le débat: Gouvernance mondiale, 7. Dostupné také z: <http://www.iddri.org/Publications/Quelle-gouvernance-pour-la-biodiversite-marine-au-dela-des-zones-de-jurisdiction>

ROGERS, Alex a Daniel d'Auvergne LAFFOLEY, 2011. *International Earth System Expert Workshop on Ocean Stresses and Impacts: Summary Workshop Report*. IPSO Oxford, 18 s. Dostupné také z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/ipso_workshop_report_june_2011.pdf

SAMPATH, Padmashree Gehl, 2005. *Regulating bioprospecting: Institutions for drug research, access, and benefit-sharing*. New York: United Nations University Press. 200 s. ISBN 92-808-1112-6.

STEJSKAL, Vojtěch, 2006. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 591 s. ISBN 80-720-1609-1.

WILLOCK, Anna, Kent SHORT a Mary LACK, 2003. *Managing risk and uncertainty in deep-sea fisheries: lessons from Orange Roughy*. Australia: Traffic Oceania and WWF Australia, 73 s. ISBN 978-187-5941-568.

ŽÁKOVSKÁ, Karolina, 2010. *Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 228 s. ISBN 9788087146354.

b) Sborníky

INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER), ed.,
2011. *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, 783 str. ISBN 978-223-3006-646.

c) Články a příspěvky ve sbornících

ANDERSON, Thomas R. a Tony RICE, 2006. Deserts on the sea floor: Edward Forbes and his azoic hypothesis for a lifeless deep ocean. *ENDEAVOUR* [online]. **30**(4), 131-137 [cit. 2017-08-30]. ISSN 01609327. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160932706000822>

ANDRESKA, Dominik, 2016. Judikatura mezinárodních soudů ve věci ochrany mořského prostředí a mořských zdrojů. *České právo životního prostředí*. **16**(39), 8-31. ISSN 1213-5542.

BARNES, Richard A., 2012. Consolidating Governance Principles for Areas beyond National Jurisdiction. *International Journal of Marine and Coastal Law* [online]. **27**(2), 261-290 [cit. 2017-08-18]. ISSN 09273522. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&direct=true&db=lgs&AN=74491258&site=eds-live&scope=site&lang=cs>

BRUCKNER, Andrew W., K. A. JOHNSON a J. D. FIELD, 2003. Conservation strategies for sea cucumbers: Can a CITES Appendix II listing promote sustainable international trade? *Beche-de-Mer: Information Bulletin* [online]. The Pacific Community, (18), 24-33 [cit. 2017-08-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/285881265_Conservation_strategies_for_sea_cucumbers_Can_a_CITES_Appendix_II_listing_promote_sustainable_international_trade

DE MARFFY-MANTUANO, Annick, 2011. L'Autorité internationale des fonds marins : une organisation en devenir ? In: INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER). *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 307-320. ISBN 978-223-3006-646.

DJINGOU DJOMENI, Michel, 2011. TIDM, Avis consultatif sur les responsabilités et les obligations des Etats qui patronnent des personnes et entités dans le cadre d'activités menées dans la zone. *Bulletin Hebdomadaire Sentinelle* [online]. **7**(254) [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: http://sentinelle-droit-international.fr/bulletins/a2011/20110213_bull_254/sentinelle_254.htm#10400

DUPUY, René-Jean, 1984. La Notion de patrimoine commun de l'humanité appliquée aux fonds marins. In: *Droit et libertés à la fin du XXe siècle : influence des données économiques et technologiques : études offertes à Claude-Albert Colliard*. Paris: Editions Pedon, s. 197-205. ISBN 2-233-00134-6.

FISCHER, Anke a René VAN DER WAL, 2007. Invasive plant suppresses charismatic seabird - the construction of attitudes towards biodiversity management options. *Biological Conservation* [online]. **135**(2), 256 - 267 [cit. 2017-08-31]. DOI: 10.1016/j.biocon.2006.10.026. ISSN 00063207. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320706004526>

FREESTONE, David, 2012. International Governance, Responsibility and Management of Areas beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. **27**(2), 191-204.

GJERDE, Kristina M., 2012. Challenges to Protecting the Marine Environment beyond National Jurisdiction. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. Martinus Nijhoff Publishers, **27**(2), 839-848. DOI: 10.1163/15718085-12341255. ISBN 10.1163/15718085-12341255. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/15718085-12341255>

GLOWKA, Lyle, 2000. Beyond the deepest of ironies: genetic resources, marine scientific research and International seabed area. In: BEURRIER, Jean-Pierre, Alexander Charles KISS a Said MAHMOUDI. *New technologies and law of the marine environment: Nouvelles technologies et droit de l'environnement marin*. Boston: Kluwer Law International, s. 75-93. ISBN 9041197567.

HARRIS, Peter Townsend, Miles MACMILLAN-LAWLER, John RUPP a Elain K. BAKER, 2014. Geomorphology of the oceans. *Marine Geology* [online]. (352), 4-24 [cit. 2017-04-16]. ISSN 00253227. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0025322714000310>

JARMACHE, Elie, 2011. Le cadre juridique de l'administration des ressources de la Zone. In: INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER). *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 299-306. ISBN 978-223-3006-646.

JEFFREY, Jacob, Emily JOVIC a Merlin BRINKERHOFF, 2009. Personal and planetary well-being: Mindfulness meditation, pro-environmental behavior and personal quality of life in a survey from the social justice and ecological sustainability movement. *Social Indicators Research* [online]. **93**(2), 275 - 294 [cit. 2017-08-31]. DOI: 10.1007/s11205-008-9308-6. ISSN 03038300. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/27734932?seq=1#page_scan_tab_contents

KISS, Alexander Charles, 1983. La notion de patrimoine commun de l'humanité. In: *Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye*. Haag: Martinus Nijhoff publishers, s. 97-243. ISBN 9789024728169.

KITCHINGMAN, Adrian, Sherman LAI, Telmo MORATO a Daniel PAULY, 2007. How Many Seamounts are There and Where are They Located? In: PITCHER, Tony J., Telmo MORATO, Paul J. B. HART, Malcolm R. CLARK, Nigel HAGGAN a Ricardo S. SANTOS, ed. *Seamounts: Ecology, fisheries & conservation*. Ames, Iowa: Blackwell Pub., s. 26-40. ISBN 978-1-4051-3343-2.

MALJEAN-DUBOIS, Sandrine, 2011. L'enjeu de protection de l'environnement dans l'exploration et l'exploitation de la Zone: l'apport de l'avis de la Chambre du Tribunal international du droit de la mer du 1er février 2011. In: INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER). *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 367-380. ISBN 978-223-3006-646.

NORSE, Elliott A., Sandra BROOKE, William W.L. CHEUNG, Malcolm R. Clark et al., 2012. Sustainability of deep-sea fisheries. *Marine Policy* [online]. **36**(2), 307-320 [cit. 2017-04-15]. DOI: 10.1016/j.marpol.2011.06.008. ISSN 0308597X. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308597X11001102>

PETERSON, Markus J., Damon M. HALL, Andrea M. FELDPAUSCH-PARKER a Tarla Rai PETERSON, 2010. Obscuring Ecosystem Function with Application of the Ecosystem Services Concept. *Conservation Biology*[online]. **24**(1), 113-119 [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.1111/j.1523-1739.2009.01305.x. ISSN 08888892. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1523-1739.2009.01305.x/full>

RAYFUSE, Rosemary, 2012. Precaution and the Protection of Marine Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction. *International Journal of Marine and Coastal Law*[online]. **27**(4), 773-781 [cit. 2017-07-27]. ISSN 09273522.

SCOVAZZI, Tullio, 2011. L'exploitation des ressources génétiques marines au-delà des limites de la juridiction nationale. In: INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER). *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 321-335. ISBN 978-223-3006-646.

SHANLEY, Patricia a Leda LUZ, 2003. The Impacts of Forest Degradation on Medicinal Plant Use and Implications for Health Care in Eastern Amazonia. *BioScience* [online]. **53**(6), 573 [cit. 2017-04-06]. DOI: 10.1641/0006-3568(2003)053[0573:tiofdo]2.0.co;2. ISSN 00063568. Dostupné z: <http://www.bioone.org/doi/pdf/10.1641/0006-3568%282003%29053%5B0573%3ATIOFDO%5D2.0.CO%3B2>

TREVES, Tullio, 2010. Principles and Objectives of the Legal Regime Governing Areas Beyond National Jurisdiction. In: MOLENAAR, Erik J. a Alex G. Oude ELFERINK, ed. *The International Legal Regime of Areas beyond National Jurisdiction: Current and Future Developments*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, s. 7-26. ISBN 9789004170971. ISSN 1871-6725.

TREVES, Tullio, 2011. Vue d'ensemble sur l'avis consultatif du 1er février 2011. In: INSTITUT DU DROIT ÉCONOMIQUE DE LA MER (INDEMER). *Annuaire du droit de la mer, 2011 TOME XVI: Le régime juridique des grands fonds marins. Enjeux théoriques et pratiques à la lumière de l'avis consultatif du 1er février 2011*. Paris: Editions Pedone, s. 343-350. ISBN 978-223-3006-646.

WORM, Boris, Edward B. BARBIER, Nicola BEAUMONT, J. Emmett DUFFY et al., 2006. Impacts of Biodiversity Loss on Ocean Ecosystem Services. *Science* [online]. **314**(5800), 787-790 [cit. 2017-04-17]. DOI: 10.1126/science.1132294. ISSN 00368075. Dostupné z: <http://science.sciencemag.org/content/314/5800/787>

d) Webové stránky

Impacts on deep-sea ecosystems, *MIDAS* [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.eu-midas.net/science/ecosystem_impacts

Point de vue de Jacques Blondel : Qu'est-ce que la biodiversité ?, *CNRS/sagascience* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: http://www.cnrs.fr/cw/dossiers/dosbiodiv/index.php?pid=decouv_chapA&savoir_id=savoir_a1_3

Tvorové z hlubin, kteří nikdy neměli vidět světlo, *National Geographic* [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/clanky/tvorove-z-hlubin-more-kteri-nikdy-nemeli-videt-svetlo.html>

What's the Problem?, *Convention on Biological Diversity* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/marine/problem.shtml>

Council Members, *International Seabed Authority* [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <https://www.isa.org.jm/authority/council-members>

Anotace

Mořské dno bylo dlouho dobu neprobádanou oblastí a stále o něm nemáme všechny informace. V druhé polovině 20. století umožnil vývoj techniky lepší prozkoumání mořského dna. Byly objeveny podmořské hory, hydrotermální vývěry a další útvary, kolem kterých se vyskytují bohaté ekosystémy, které jsou v dnešní době ohroženy těžbou minerálů, hlubokomořským rybolovem, bioprospekci a hlubokomořským turismem. Většina mořského dna se nachází mimo oblast národní jurisdikce a v současné době neexistuje žádná právní úmluva zaměřená na ochranu této oblasti.

V této práci je vysvětlen pojem biodiverzity, její význam a formy ohrožení. Dále jsou analyzovány hlavní právní nástroje ochrany biodiverzity mořského dna, mezi které patří Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982, tzv. ústava oceánu. V době přijetí této úmluvy se teprve rozvíjely činnosti na mořském dně. Úmluva UNCLOS proto reguluje pouze průzkum a těžbu minerálních zdrojů na mořském dně za hranicemi národní jurisdikce, v tzv. Oblasti. Význam Úmluvy UNCLOS pro ochranu mořského prostředí byl tedy omezený. Díky činnosti Úřadu pro mořské dno a Komory pro spory týkající se mořského práva se ochrana mořské biodiverzity zlepšila. Rozhodnutí a Doporučení Úřadu pro mořské dno respektují moderní principy práva životního prostředí, jako je princip předběžné opatrnosti a ekosystémový přístup.

Další významnou mezinárodní smlouvou, které se tato práce věnuje, je Úmluva o biologické rozmanitosti z roku 1992. Ani tato Úmluva se nevěnuje ochraně mořského dna a její ustanovení jsou mírná. Dalšími Úmluvami, které mohou přispět k ochraně biodiverzity mořského dna je Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nebo Dohoda o rybích hejnech.

Režim ochrany biodiverzity mořského dna není v současné době dostatečný. Vede se diskuze o podobě budoucího právního nástroje. Za tímto účelem byla v roce 2015 ustavena Valným shromážděním OSN Přípravná komise OSN. Jak vyplývá ze zprávy Přípravné komise, nepanuje stále shoda na některých základních otázkách.

V závěru práce je hodnocení současného právního režimu a návrhu budoucího právního nástroje, který vyplývá ze zprávy Přípravné Komise OSN.

klíčová slova: biodiverzita, CBD, mořské dno, OSN, UNCLOS

Abstract

The seabed has long been an unexplored area and we still do not have all the information about its environment. In the second half of the 20th century, the development of technology allowed a better exploration of the seabed. There have been discovered seamounts, hydrothermal vents and other formations. Around these formations there are rich ecosystems that are currently threatened by mining, deep-sea fishing, bioprospecting and deep-sea tourism. Most of the seabed is beyond the area of national jurisdiction and currently there is no legal convention aimed at protecting this area.

This thesis explains the concept of biodiversity, its significance and threats. The main legal instruments for the protection of the seabed biodiversity are analysed. These include the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea, the so-called Constitution for the oceans. At the time of the adoption of this Convention, activities on the seabed were still being developed. The UNCLOS Convention therefore regulates only the activities of exploration for and exploitation of the resources on the seabed beyond national jurisdiction, in the Area. The importance of the UNCLOS Convention for the protection of the marine environment was therefore limited. Due to the activities of The International Seabed Authority and The International Tribunal for the Law of the Sea, the protection of marine biodiversity has improved. The decisions and recommendations of The International Seabed Authority follow modern principles of environmental law, such as the precautionary principle and the ecosystem approach.

Another important international treaty is the 1992 Convention on Biological Diversity. This Convention does not deal with the protection of the seabed and its provisions are soft. Other conventions that may contribute to the conservation and preservation of seabed biodiversity are the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora or the Fish Stocks Agreement.

The regime of preservation and protection of seabed biodiversity is currently inadequate. Discussions are taking place on the future legal instrument. For this

purpose, the United Nations Preparatory Committee was established by the United Nations General Assembly in 2015. As the report of the Preparatory Commission shows, there is still no consensus on some fundamental issues. The conclusion of this thesis is an evaluation of the current legal regime and of the proposal for a future legal instrument, which emerges from the report of the UN Preparatory Committee.

key words: biodiversity, CBD, seabed, UN, UNCLOS

Název práce v anglickém jazyce: Legal regime of Marine Biodiversity Conservation in Areas beyond National Jurisdiction